

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ PROGRAMI

APHRODİSİAS'TAKİ DİNİ BAYRAM VE FESTİVALLER

Hazırlayan
Özge BAYHAN

Danışman
Doç. Dr. Esengül AKINCI ÖZTÜRK

DENİZLİ
Aralık 2022

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Arkeoloji Anabilim Dalı, öğrencisi Özge BAYHAN tarafından Esengül AKINCI ÖZTÜRK yönetiminde hazırlanan ” **Aphrodisias’taki Dini Bayram ve Festivaller**” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 16/12/2022 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Elif ÖZER

Jüri-Danışman

Jüri-Danışman

Doç. Dr. Esengül AKINCI ÖZTÜRK

Doç. Dr. Duygu Sevil AKAR TANRIVER

Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun
tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza
Özge BAYHAN

ÖNSÖZ

Aphrodisias'taki Dini Bayram ve Festivaller başlıklı bu tezde Aphrodisias'ta gerçekleşen bayram ve festivallerin hangi tarihlerde ve nasıl ortaya çıktıklarını araştırılarak bu bayram ve festivallerin sadece Aphrodisias'ta yerel halk arasında mı kutlandığı yoksa başka kentlerden de katılımcıların bulunduğu bölgelerarası bir statü kazanıp kazanmadığı ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Bu konu hakkında çalışmam için beni yönlendiren ve her konu da yardımını eksik etmeyen danışmanım Doç. Dr. Esengül AKINCI ÖZTÜRK'e teşekkür ederim. Tez çalışmam sırasında maddi ve manevi desteklerini eksik etmeyen aileme teşekkür ederim.

Özge BAYHAN
Kuşadası, 2022

ÖZET

APHRODISIAS'TAKİ DİNİ BAYRAM VE FESTİVALLER

Özge BAYHAN

Yüksek Lisans Tezi

Arkeoloji ABD

Arkeoloji Programı

Doç. Dr. Esengül AKINCI ÖZTÜRK

Aralık 2022, 72 Sayfa

Festivaller MÖ 776 yılında Peloponnesos'un batısındaki Olympia'da düzenlenmeye başlamıştır. Oyunların başlarda cenaze törenleriyle ilişkili olduğu, ölen kişiyi onurlandırmak için yarışmalar düzenlendiği bilinmektedir. Homeros'un İlyada'sında ayrıntılı bir şekilde anlatılan Patroklos'un cenaze oyunları örnek olarak gösterilebilir. Olympia'da başlayan festivalin yanı sıra Yunanistan'da Nemea, Isthmus ve Delphoi'da da oyunlar düzenlenmeye başlamıştır. Panhellenik festival olarak adlandırılan bu dört büyük festivale sadece Helen vatandaşı olduğunu kanıtlayan sporcular katılabiliyordu.

Bu dört büyük festivalin benzerleri Anadolu'da da kentlerde yerel olarak düzenlenmeye başlanmıştır.

Aphrodisias'ta festivallerin başlaması Anadolu'daki diğer kentlere göre daha geç bir dönem olan Roma İmparatorluk Dönemi'ndedir. Aphrodisias'ta festivallerin başlama tarihi geç olsa da festival sayısında çok hızlı bir artış olmuştur. Çok fazla ödüllü yarışmanın düzenlenmesi Aphrodisias'a çok sayıda sporcu ve sanatçının yarışmak için gelmesine neden olmuştur. Kentte kutlanan festivallerin çoğu yerel hayırseverler tarafından finanse edilmiştir. İmparator kültürünün ve desteğinin olması festivallerin daha coşkulu kutlanmasına sebep olmuştur.

MS 1. yüzyılda tarihlenen Aphrodeiseia Isolympia yarışması Aphrodisias'ta kutlanan bildiğimiz ilk festivaldir. Aphrodeiseia Isolympia'yı Rhodos'ta ele geçen bu yarışmada galip gelmiş bir sporcu için dikilen onurlandırma yazıtından öğreniriz. Aphrodisias'taki diğer yarışmalar hakkındaki bilgilerimizde Aphrodeiseia Isolympia yarışmasında olduğu gibi kentte ele geçen yarışmaları kazanan sporcuları ve sanatçıları onurlandırmak için dikilen onurlandırmalardandır.

Aphrodisias'ta kutlanan son festivale dair bilgi ise MS 3. yüzyıl sonlarında yarışmada galip gelen bir sporcunun onurlandırma yazıtındandır. Bu tarihten sonra herhangi bir festivalin varlığı hakkında bir bilgi yoktur. Aphrodisias'ta olduğu gibi Anadolu'da da festivaller Hristiyanlığın yayılması ve baskısıyla yavaş yavaş ortadan kalkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aphrodisias, Bayram, Festival, Roma Dönemi

ABSTRACT

REGLIOUS HOLIDAYS AND FESTIVALS IN APHRODÍSIAS

Bayhan Özge

Master Thesis

Archaeology Department

Archaeology Programme

Doç. Dr. Esengül Akıncı Öztürk

December 2022, 72 Page

Festivals began to be held in Olympia, west of the Peloponnesos, in 776 BC. It is known that the games were initially associated with punishment ceremonies, and competitions were held to honor the deceased. The funeral games of Patroclus, which are described in detail in Homer's Iliad, can be given as an example. In addition to the festival that started in Olympia, plays began to be organized in Nemea, Isthmia and Pythia in Greece. Only athletes who proved to be Greek citizens could participate in these four big festivals, called the Panhellenic festival.

Similar to these four big festivals started to be organized locally in cities in Anatolia. It is observed that these festivals, which are a Greek tradition, continued during the Roman Empire period.

The beginning of the festivals in Aphrodisias is in the Roman Empire period, which is a later period compared to other cities in Anatolia. Although the start date of the festivals in Aphrodisias is late, there has been a rapid increase in the number of festivals. The organization of contests with many prizes has caused many athletes and artists to come to Aphrodisias to compete. Most of the festivals celebrated in the city were funded by local philanthropists. The cult of the emperor and its support caused the festivals to be celebrated more enthusiastically.

The Aphrodeiseia Isolympia contest, dated to the 1st century AD, is the first festival we know to be celebrated in Aphrodisias. The information we have learned about the Aphrodeiseia Isolympia contest is from the honor inscription erected for

an athlete who won this contest in Rhodes. In our information about the other contests in Aphrodisias, it is of the statues erected to honor the athletes and artists who won the contests found in the city, as in the Aphrodeiseia Isolympia contest.

The information about the last festival celebrated in Aphrodisias comes from an inscription honoring an athlete who won the contest at the end of the 3rd century AD. There is no information about the existence of any festival after this date. As in Aphrodisias, festivals in Anatolia gradually disappeared with the spread and pressure of Christianity.

Keywords: Aphrodisias, Feast, Fair, Roman Period

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	xi
Amaç	xi
Kapsam	xi
Yöntem	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

APHRODİSİAS

1.1. Tarihi Coğrafya	1
1.2. Araştırma ve Kazılar	4

İKİNCİ BÖLÜM

İNANÇLAR, BAYRAMLAR VE FESTİVALLER

2.1 İnançlar	6
2.2 Bayram ve Festivaller	6
2.2.1 Görevliler	10
2.2.2 Ödüller	14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

APHRODİSİAS'TAKİ BAYRAM VE FESTİVALLER

3.1 Anadolu'daki Bayram ve Festivaller	21
3.2 Aphrodisias'taki Bayram ve Festivaller	24
3.2.1 Maiouma	26
3.3 Stadyumda Kutlanan Festivaller	27
3.3.1 Augusteia.....	28
3.3.2 ?Aphrodeisia Isolympia.....	28
3.3.3 Epinikia	29
3.3.4 Lysimakheia.....	31
3.3.5 Kalliktaea	32
3.3.6 Adrastea	33
3.3.7 Aphrodisias Kent Yarışı	34

3.3.8 Hosidius Iulianus Yarışması	35
3.3.9 Aphrodisiea Philemoniea	36
3.3.10 Derneklerin Düzenlediği Yarışlar	37
3.3.11 Aphrodeisia Adonea	37
3.3.12 Attalea Gordianeia Kapetolia	37
3.3.13 Valeriana Pythia	39
3.3.14 Diğer Performanslar	40

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ONURLANDIRMA YAZITLARI

4.1 Kentlerin Onurlandırılmaları	41
4.2 Festival Galiplerinin Onurlandırılmaları	42
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	55
KAYNAKÇA	57
FİGÜRLER LİSTESİ	65

GİRİŞ

Çok tanrılı bir inanç sistemine sahip olan Eski Helenliler tanrılar onuruna festival düzenlemeye başladılar. İlk başlarda oyunların kahramanların cenaze törenlerinden sonra ölen kişiyi onurlandırmak için düzenlendiği bilinmektedir. Helen dünyasını birleştiren bu festivaller ilerleyen zamanlarda sayıları yavaş yavaş artmıştır. Helen dünyasında dört önemli Panhellenik festival vardı. Bunlardan ilki MÖ 776 yılından itibaren Olympia festivaliyle tanrılar onuruna kutlamalar başlamıştır. Diğer Panhellenik festivallerde *Pythia*, *Isthmia* ve *Nemea*'dır. Panhellenik oyunlar sadece Helen kökenli insanlara açıktı. MS 393'te Bizans imparatorluğunun yayılmasıyla bu oyunlar zamanla çekiciliğini yitirmiştir.

Roma döneminde Küçük Asya kentlerinde festivaller yerel tanrılara adanan, kahramanlar onuruna, yerel destekçiler ve İmparator kültürünün desteğiyle festivallerin devam ettiği görülmektedir. Roma'da imparator kültüründe ortaya çıkmasıyla yerel festivaller imparator kültürüyle bütünleştirilmiştir. Aphrodisias'ta da ele aldığımız festivallerin çoğu kentte yaşayan hayırsever kişilerin vasiyetiyle ve İmparator kültürünün desteğiyle yapılmaktaydı. Kentteki festivallerin kontrolü sporcu ve sanatçı dernekleri tarafından sağlamaktaydı. Kentte düzenlenen festivaller dört büyük Panhellenik festivaller örnek alınarak oluşturulmaktaydı. Kentteki agonistik festivallere ilişkin bilgimiz festivali kazanan sporcular için dikilen onurlandırma heykellerinden bilinmektedir.

Amaç

Tezimizin amacı, Antik Devir'de Aphrodisias'ta kutlanan bayram ve festivalleri tek bir kaynakta toplamaktır. Bu bayram ve festivalleri yapıldığı dönemlere göre ele alınarak Anadolu'da kutlanan dini bayram ve festivallerle karşılaştırılacak ve Aphrodisias için özgün sonuçlara ulaşılabilecektir. Kentte ele geçen epigrafik buluntular doğrultusunda ve yapılan yayınlar incelenerek bir sonuca ulaşılabilecektir.

Kapsam

MÖ 776 yılında *Olympia*'da başlayan festivaller *Nemeia*, *Isthmia* ve *Pythia*'da

düzenlendiği bilinmektedir. Helen dünyasının Panhellenik festivalleri olarak adlandırılan bu festivaller dört ana festival olarak bilinmektedir. Helen dünyasında kutlanan festivallere başlarda sadece helenli olanlar katılabiliyorken zamanla helenli olduğunu ispatlamak zorlaştığından herkes katılım göstermektedir. Helen dünyasında kutlanmaya başlanan bu festivallerin benzerleri Anadolu’da da kutlandığı görülmektedir. Bu büyük festivallerin yanı sıra yerel festivallerinde kutlandığı bilinmektedir. Kentlerdeki yerel halk kendi içlerinde festivaller düzenlemektedirler. Roma İmparatorluk Dönemi’nde de Helen geleneği olan festivaller İmparatorluk kültürünün de desteğiyle festivaller daha görkemli bir şekilde düzenlenmekteydi.

Karia bölgesinde bulunan Aphrodisias kentinde Roma Dönemi’nde kutlanmaya başlandığını bildiğimiz festivaller incelenmektedir. Aphrodisias’ta ve başka kentlerde ele geçen agon’larda başarılı olan sporcuları onurlandırmak için dikilen heykellerden ve arkeolojik verilerden öğrendiğimiz kadarıyla ilk kutlanan festivalin MS 1. yüzyılda kutlandığı bilinmektedir. Bilinen bu festivalin Olimpiyat oyunlarına eş anlamına gelen ve daha prestijli statüye sahip olması için *Isolympic* ismi eklenen *Aphrodeisia Isolympia* festivalidir. Aphrodisias’taki *Aphrodeisia Isolympia* festivali hakkındaki bilgimiz başka Rhodos’ta ele geçen onurlandırma heykelinden bilinmektedir. Bu da bu festivale katılanların deniz aşırı kentlerden de katılım sağlandığını göstermektedir. Aphrodisias’ta kutlanan festivallerin yerel destekçiler ve İmparatorluk desteğiyle kutlandığı bilinmektedir. Kentte bilinen diğer festivaller yerel destekçilerin vasiyetiyle kurulan ve festivallere vasiyet eden destekçinin isminin verildiği gözlemlenmiştir. Bazı festivallere de festivalin kurulduğu dönemde destek olan İmparatoru onurlandırmak için İmparatorunun isminin verildiği bilinmektedir.

Yöntem

Yapılan araştırma literatür çalışması olarak yapılacaktır. Aphrodisias’ta kutlanan festivallerin ele geçen epigrafi belgelerden yola çıkarak ne zaman ve hangi koşullarda kutlandığı incelenecektir. Yapılan araştırmamız 4 bölümde ele alınacaktır. İlk bölümde araştırma konumuz olan Aphrodisias’ın tarihi coğrafyası ve kentte yapılan araştırmalardan bahsedilecektir. İkinci bölümde inanç, bayram ve festival başlıkları ele alınacak ve festivale katılanlara verilen ödüllerden de söz edilecektir. Üçüncü bölümde

ise ana konumuz olan Aphrodisias'ta kutlanan festivallerden ve anadoluda kutlanan belli başlı bilinen festivallerden bahsedilecektir. Dördüncü bölümde ise Aphrodisias'ta kutlana festivallere katılan kentleri ve sporcuları onuralandıran yazıtlar ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

APHRODISİAS

1.1 Tarihi Coğrafya

Karia Bölgesi genel olarak doğuda Phrygia, güneydoğuda Lykia, kuzeyde Lydia ve Ionia ile komşudur; batısı ve güneyinde ise Ege denizi ile sınırlıdır. Bölgenin kuzey sınırını doğu-batı yönlerinde uzanan Lydia bölgesiyle sınırı çizen Messogis (Aydın) dağları ve Maiandros (Büyük Menderes) ırmağı oluşturmaktadır¹. Güneydoğuda Lykia ile olan sınır tam net olmasa da Lykia kenti olan Telmessos MÖ 4. yüzyıldan başlayarak sınırı oluşturduğu söylenebilir. Kuzeydoğuda Phrygia ile sınırı oluşturan Salbakos (Babadağ) dağı, Doğuda ise Phrygia bölgesinde yer alan kuzeyden güneye doğru yer alan kara bölgesi kenleri olan Aphrodisias, Herakleia, Apollonia ve Kidrama, bölgenin sınırlarını oluşturmaktaydı².

Karia Bölgesinin (Fig 1) doğu ucundaki sınırda yer alan Aphrodisias kenti MÖ 1. yüzyıl coğrafyacısı Strabon tarafından Phrygia kentleri arasına dahil edilmiştir. Daha sonraları 6. yüzyılda Stephanus tarafından bu kent Lydia ve Karia arasındaki sınır kasabaları arasında sıralanmıştır. Antik coğrafi sınırları çok net olmasada Aphrodisias'ın Lydia (kuzeybatı) ve Phrygia (kuzeydoğu) sınırlarına yakın olduğu düşünülebilir³. Aphrodisias, kuzeyinde Salbakos (Babadağ) dağının yamacında denizden ortalama 600 m. yükseklikte düz verimli bir platoda üzerinde Menderes'in (Fig. 2) bir kolu olan Dandalas (Geyre) nehrine yakın bir alana kurulmuştur⁴. İzmir'in 240 kilometre güneydoğusunda yer alan⁵ kent (Fig. 3), günümüzde Aydın ili Karacasu ilçesinin Geyre Köyünde yer almaktadır. Bugün, antik çağda olduğu gibi Aphrodisias'tan güneydoğuya giden yol Tabae'nin (Kale) yüksek platosuna ve kuzeyde Denizli kasabalarına güneyde ve doğuda Muğla Elmalı ve Burdur'a doğru gitmektedir⁶.

¹ Sevin 2019, 129.

² Sevin 2019, 130/131.

³ Erim 1986, 25.

⁴ Erim 1986, 50.

⁵ Erim 1986, 18.

⁶ Erim 1986, 21.

Karialalılar, anakaraya adalardan gelmişlerdi. Eskiden Leleg adı altında adalarda oturan bu halkın Karia bölgesine geldiği ve Stephanus'a göre de kentin Pelasgian Lelegleri tarafından kurulduğu daha sonra Lelegopolis, daha sonra Megale Polis (Büyük Şehir) ve önce Ninos sonrada Ninoe ismini aldığı gözlemlenmiştir⁷. Öte yandan Ninos'tan söz edilmesi, belirsiz olsa da Helen geleneğine göre Ninos Helen tanrısı Kronos'un ilahi bir eşdeğeri olan Belos veya Bel'in oğluydu⁸. Yerel tarihçi Apollonios'a göre Aphrodisias'ın önceki adı Ninoe idi. MS birinci yüzyılın sonlarında sivil bazilika kabartmalarında Ninos'un betimlemesinin yer alması ve yazılı kaynaklardan da bilimiz Zeus Nineudios yerel tanrı inancının var olması kentin önceki isminin Ninoe olduğunu desteklemektedir. Aphrodisias isminin ise yerleşime polis statüsü verildikten sonra olduğu düşünülmektedir⁹.

Aphrodisias'ın adı Plarasa ile birlikte MÖ 2. Yüzyılın sonları ile 1. Yüzyılın başlarında kentteki bronz ve gümüş sikkeler (Fig. 4) üzerinde geçmektedir. Plarasa Aphrodisias'ın 15 kilometre güneybatısında Bingeç köyünde yer alan kent ve Aphrodisias'ın kardeş şehri olarak anılmaktadır¹⁰. Aphrodisias şehri ile sempoitlik veya siyasi ve dini bir birliktelik içinde olabilir¹¹. Kitabelerin çoğunda Aphrodisias Plarasa şehri ile beraber anılmaktadır¹². 1969 yılında Aphrodisias Tiyatrosu'nun sahne binasının kuzeyinde bulunan yazıtta Plarasa kenti ile olan bağlarını gösteren kaynaklar aynı zamanda Küçük Asya'daki Roma politikası hakkında da bilgiler sunmaktadır.

MÖ 39'da Labienus'un kentin hem kutsal alanını hem de özel mülkiyetini yağmalamasına karşı Romaya sadakatinden sonra Aphrodisias'a özgürlük, vergiden muaf ve Aphrodite tapınağına artan sığınma hakları verildi. Bu ayrıcalıkların verilmesinde Augustus'un büyük bir etkisi vardı. İmparatorluk döneminde şehir 'özgür'

⁷ Bean 2000, 235.

⁸ Erim 1986, 25.

⁹ Chaniotis 2010, 462.

¹⁰ Smith- Ratte 1993, 40.

¹¹ Erim 1986, 29.

¹² MacDonald 1991,169.

statüsünü MS 250'li yıllara, Frigya ve Karya eyaletlerinin başkenti oluncaya kadar korumuştur¹³.

Yazıtlardan biri Julius Caesar'ın Aphrodite adadığı bir Eros heykelinden bahseder. Bu da bize Caesar ailesinin soyunun Venüs soyundan geldiğini iddia ettiği ve bu nedenle de Eros heykelini Aphrodite ithaf ettiğini göstermektedir. Adanan bu heykel bize Aphrodisias'ın Julius Caesar'ın MÖ 44'teki suikastından önce Caesar ve Julian ailesiyle bağ kurduğunu gösteriyor¹⁴.

Aphrodisiaslılar pagan inancını ortadan kaldırmak amacıyla kentte yer alan yazıtlardan Aphrodite ile ilgili ve pagan inancını temsil eden kısımları silerek Hıristiyanlığa geçiş yaparak MS 680 tarihli Altıncı Ekümenik Konseyin Elçileri 'Aphrodite şehri' anlamına gelen isim yerine hıristiyanlaştırılmış bir isim olan 'haç şehri' anlamına gelen Stauropolis ismini vermişlerdir¹⁵.

1961'den bu yana kesintisiz yapılan çalışmalar sonucunda kentin en eski yerleşimi iki höyükten elde edilen bulgulardan bilinmektedir. MÖ 6. binyıldan Tunç çağı ve Erken Demir Çağından elde edilen bulgular şehrin kuruluşundan yüzyıllar önce olduğunu kanıtlamaktadır¹⁶. Arkaik ve Klasik dönemlerden elde edilen veriler daha azdır. MÖ 2. yüzyıldan itibaren şehir Aphrodite tapınağının çevresinde büyümüştür¹⁷.

1961'den bu yana kesintisiz yapılan çalışmalar sonucunda kentin en eski yerleşimi iki höyükten elde edilen bulgulardan bilinmektedir. MÖ 6. binyıldan Tunç çağı ve Erken Demir Çağından elde edilen bulgular şehrin kuruluşundan yüzyıllar önce olduğunu kanıtlamaktadır.

Kent Hellenistik dönemde İmparatorun ayrıcalığıyla büyük bir merkez olmak için hızla genişleyen küçük bir kutsal şehirdi¹⁸. Kent Romalı valilerin etkisi altında yaşamsal kültürünü korumuştur. Hıristiyanlığın yayılmasıyla kentte Aphrodite kültü yavaş yavaş terk edilmiştir. MS 4. yüzyılda kentte bir piskopos vardı. Kent yedinci

¹³ Ögüş 2014, 290.

¹⁴ Erim 1986, 29.

¹⁵ Roueche 2007, 186.

¹⁶ Ratte 2008, 11.

¹⁷ Ögüş 2014, 290.

¹⁸ Smith-Ratte 1993, 40.

yüzyılda yavaş yavaş terk edildi ve ondördüncü yüzyıldan itibaren Türklerle ev sahipliği yaptı¹⁹.

1.2 Araştırma ve Kazılar

Aphrodisias'ı ilk defa 1705 yılında İzmir'deki İngiliz konsolos ve botanikçi William Sherard ziyaret etmiştir²⁰. 1835 yılında Charles Texier kenti ziyaret etmiş ve daha sonrasında Description de l'Asie Mineure, Cilt III (1849) kitabında yaptığı gözlemler sonucu kentten bahsetmiştir²¹. 1892'de Aphrodisias'ı ziyareti sırasında kentten etkilenen İstanbul Müzesi Müdürü Osman Hamdi Bey burada bir kazı başlatmaya karar verir. Ne yazık ki maddi yetersizlikler sonucu kazıya başlamasına engel olmuştur²².

Daha sonra kentte 1904-1905 ve 1937 yıllarında sadece yüzeysel araştırmalar yapılmıştır²³. Smyrna'da ikamet eden ve aynı zamanda koleksiyoncu ve arkeoloji tutukunu olan Paul Gaudin adlı Fransız mühendise keşif yapma görevi verilmiştir. Gaudin İzmir-Kassaba demiryolunun müdürü olması dolayısıyla maddi olanaklara sahipti. 1904 yazında Gaudin başkanlığında altı hafta süren bir keşif yapılmıştır²⁴. Gaudin 1905 yılında ikinci kez izin alarak ve Fransız resmi kaynaklarında maddi yardımlarıyla Hadrian hamamları ve Aphrodite tapınağında çalışmalara devam etmiştir²⁵. 1913'te Atina'daki Fransız okulu Aphrodisias kazılarına Andre Boulanger başkanlığında devam etmek için İstanbul Müzesi Genel Müdürü Halil Edhem Bey'e başvurmuş ve bu talep olumlu karşılanmış fakat o yılın sonbaharında çalışmalar Hadrian Hamamı ile sınırlı kalmıştır.

¹⁹ Ögüş 2014, 290.

²⁰ Doruk 1987, 554.

²¹ Erim 1986, 37.

²² Erim 1986, 38.

²³ Erim 1986, 22.

²⁴ Erim 1986, 38.

²⁵ Erim 1986, 39.

1937'de Giulio Jacopi başkanlığında kazı izni verilmiş ve çalışmalar Agora bölgesi, İmparator Tiberius'a adanmış portikonun iki tarafında yapılmıştır²⁶. Aphrodisias'taki kazı çalışmalarına verilen uzun aradan sonra 1959 yılında kente yapılan ön ziyaret sırasında topografik yüzey araştırması yapılmıştır. Kentin doğu ve güneydoğusunda ikamet eden Geyre halkı 1956'da hükümet kararnamesiyle iki kilometre batıya taşınmasına karar verilmiştir. 1961'de köyün inşası başlamış diğer yandan da kentin kapsamlı bir kazı çalışmasına başlanılmıştır²⁷.

1961'den 1990 yılına kadar olan süreçteki kazı çalışmalarına Prof. Dr. Kenan T. Erim başkanlık etmiştir²⁸. 1990 - 2022 yılları arasında da Oxford Üniversitesinden Prof. Dr. R.R.R. Smith başkanlık etmektedir.

²⁶ Erim 1986, 41.

²⁷ Erim 1986, 49.

²⁸ Smith-Ratte 1993, 33.

İKİNCİ BÖLÜM

İNANÇLAR, BAYRAMLAR VE FESTİVALLER

2.1. İnançlar

İnsanlık tarihi incelendiğinde inanışların başlangıcından günümüze kadar yeryüzünde hiçbir topluluğun inanmadan yaşamadığı ve inancın insanla beraber doğmuş olduğudur. Nerede bir insan varsa, orada mutlak inanç vardır. Din insanlara dinamizm veren, bir duygudur²⁹.

Aristoteles'e göre "insan politik bir varlıktır" ve toplu bir biçimde yaşamak insanların doğasındadır. Bu da inancı insanlar arasında sosyal bir faaliyet haline dönüştürmüştür. Mutlak olan düşünüldüğünde ise din ve inanç her zaman kültürleşmeyle, temel toplumsal değerlerin aşılmasıyla özdeşleşmiştir³⁰.

MÖ 8. yüzyılda ortaya çıkan festivallere dair farklı mythoslar mevcuttur³¹. *Olympia*, *Pythia*, *Isthmia* ve *Nemea* gibi dört büyük festivalin temelini de inanca dayanmasıyla düzenlenen festival programlarında dini ritüellerden oluşmaktaydı³² ve festivallerin artık yerel değil Helen dünyasının dört bir yanından inanç sahibi kişilerin katıldığı panhellenik festivallere dönüşmesi kaçınılmazdır³³.

2.2. Bayram ve Festivaller

Toplumda, yer ve zaman gözetmeksizin, dini inanç, kendine özgü yerel kültür ve günlük yaşam merkezli festivaller olmuştur³⁴. En eski festivaller bitki ritüelleri ve tarım faaliyetlerinin döngüsü ile ilgili, diğerleri ise belirli bir yerde bir tanrı veya kahramanla bağlantılıydı. Pek çok festival askerlerin veya ülkesi için savaşanların onuruna yapılan cenaze oyunları ile ortaya çıkmıştır³⁵. Helen ve Roma festivalleri geniş çaplı ve alayların, spor veya sanatsal yarışmaların, tiyatro ve benzeri etkinliklerin yapılmasıyla

²⁹ Eliade 1997, 11.

³⁰ Hedrick 2007, 283.

³¹ Price 2004, 12.

³² Altm 2015, 122.

³³ Pomeroy 2020, 76.

³⁴ Kotsori 2019, 19.

³⁵ Gardiner 1930, 32.

kutlanmıştır³⁶. Agonistik festivaller, yani atletik veya sanatsal yarışmaların olduğu festivaller Helen kültürünün merkezi bir unsuruydu. Cartledge “*Festivaller, klasik helen dinin kamusal yönü açısından belki de en önemli özelliğiydi*” cümlesi Helen dünyasının her yerinde şehir yetkilileri, alaylar, kurbanlar, ziyafetler ve yarışmalarla tanrılarının onuruna festivaller düzenlemişlerdir³⁷.

Olympiatların MÖ 776 yılında, Koreobos adındaki atletin birinci geldiği koşu yarışıyla başladığı kabul edilir³⁸. Olympiatlar kutsal bir kent olan Olympia’da sadece bir etkinlikle, stadion yarışıyla yani bir stadion uzunluğunda (yaklaşık 190m) bir koşu yarışıyla başladı³⁹. MÖ 776-724 yılları arasında olimpiyat oyunlarında sadece stadion (koşu) yarışı yapılmaktaydı⁴⁰. Stadion yarışından sonra olimpiyatlara eklenen diğer kategoriler *diaulos*⁴¹ olarak adlandırılan iki turluk (yaklaşık 370 metre) koşu yarışı kategorilerisi eklenmiştir⁴². Daha sonraki olimpiyat oyunlarında 2800 m. ve MÖ 720’de yapılan 16. olimpiyatlarda 4800 m. *dolichos* denilen uzun mesafe yarışları eklenmiştir. MÖ 708’de özellikle Spartalı’ların tanıttığı güreş yanında pentatlon, disk atma, uzun atlama, cirit ve atlama oyunlarında dahil olmuştur⁴³.

Aynı zamanda cenaze töreni ile ilişkilendirilen oyunlar bir kral veya asilzadenin ölümü vesilesiyle onuruna özel olarak düzenlenirdi. Bu cenaze oyunlarına örnek olabilecek ilk olay Homeros’un İlyadasında Patroklos’un onuruna yapılan cenaze oyunları zarif ve ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır⁴⁴. Homeros destanlarında anlatılan spor bir festival gibi değil daha çok günlük yaşamın bir parçası olarak anlatılmaktadır⁴⁵. İlyada’da aynı zamanda spor ile ilgili olarak askerlerin deniz kenarında kargı ve disk atma gibi oyunları oynadıklarından bahsedilmektedir. Bu aktiviteler askerler için günlük

³⁶ Kotsori 2019, 19.

³⁷ Von Nijf 2001, 307.

³⁸ Malay 1987, 30.

³⁹ Pleket 2004, 401.

⁴⁰ Miller 2004, 31.

⁴¹ Miller 2004, 32.

⁴² Tekin-Tekin 2014, 129.

⁴³ Tekin-Tekin 2014, 130.

⁴⁴ Pleket 2004, 402.

⁴⁵ Dalkılıç 2020, 16.

yaptıkları spor olduğu ve atletizm ile kendi özlerini bularak bir çeşit askeri eğitim olarak kabul etmişlerdir.

Homeros'un Odysseia destanında spordan çok fazla bahsettiği aynı İlyada'daki gibi spor müsabakalarından bahsedilmektedir. Odysseus'un eşinin taliplerinin sarayda kargı ve disk atarak eğlendiklerinden bahsedilir⁴⁶.

Diğer taraftan olimpiyatlarda yer alan bu spor branşları benzer olarak Mısır'da MÖ 3000'lerde fiziksel aktivitelerin yapıldığı bilinmektedir. Olimpiyatlarda önem verilen güreş sporunun Mısır'da daha önce yapıldığı Beni Hasan adı verilen mezarlık alanındaki duvar ve lahit resimlerinde yer almaktadır. Mısır'da güreş sporunun yanında boks, koşu, yarış amaçlı sopa dövüşü, atlı araba ve avcılıkta yer almaktadır⁴⁷. MÖ 3000'de Mezopotamya'da Sümer'de kemer güreşi, boks ve koşu yarışları, Anadolu'da MÖ 2000'lerde Hititlerin sporu savaş aracı gibi görüp ok, mızrak, yay gibi aletleri kullanma becerileri gelişmiştir. Antik helen sporlarının ve olimpiyatlarının temelini Mısır, Mezopotamya ve Anadolu'daki spor kültürüne dayandığı ve spor türlerinin temellerini buradan aldığı söylenebilir⁴⁸.

Din ve sporu birleştiren *Olympia* festivalinden sonra 6. yüzyılda her yerde yeni atletizm festivalleri ortaya çıkmaya başlamış ve bunlardan üçü Panhellenik festival sınıfına ulaşmıştır⁴⁹. Panhellenik festivaller Helen kimliği oluşturarak tüm Helenlileri ortak bir miras, dil ve dini paylaştıkları bir olgu etrafında toplamıştır⁵⁰. Komşu bölgelerde yaşayan insanlar artık dini etkinlikleri kutlamak üzere daha düzenli bir şekilde bir araya geliyorlardı, tabii bu etkinlikler sporcular ve ozanlar arasındaki yarışmalara sahne oluyordu⁵¹. Panhellenik oyunların Olympia dışında en ünlüleri *Pythia*, *Isthmia* ve *Nemea*dır. Sekiz yılda bir kutlanan *Pythia* festivali MÖ 582'de *Olympiayı* örnek alarak binicilik ve atletik programın eklenmesiyle dört yıllık bir festival olarak yeniden düzenlenmiştir. Aynı yıl Isthmus'taki Poseidon onuruna kutlanan

⁴⁶ Coşğun 2011, 6.

⁴⁷ Tekin-Tekin 2014, 124.

⁴⁸ Tekin-Tekin 2014, 125/126.

⁴⁹ Gardiner 1930, 36.

⁵⁰ Pomeroy 2020, 76.

⁵¹ Pomeroy 2020, 71.

Isthmia festivali, MÖ 573'te *Nemea* festivali yeniden düzenlendiler⁵². Bu festivaller kendi içlerinde bir döngü oluşturacak şekilde birbirlerine adapte edildi⁵³. Bu festivallerde ödül olarak zeytin yaprakların ve defne yaprakların yapılan taçlar verilmekteydi⁵⁴. Roma Dönemi'nde ise Roma'da düzenlenen *Kapitolia* oyunları, Nikopolis'teki *Actia* oyunları, Naples'teki *Sebasta* ve Argos'taki *Heraia* oyunları da Panhellenik oyunlar gibi belli bir yıl döngüsünde sürekli düzenlenen festivaller arasındadır⁵⁵.

Bu dört büyük uluslararası festivalin yanı sıra çok sayıda yerel festival ve çeşitli derecelerde yarışmalar olmuş ve bazı kentler kendilerine ait *hieroi stephanitai agones* (taçlandırılmış kutsal oyunlar) düzenlemiş ve sayıları zamanla artmıştır⁵⁶. Helen şehirleri, çoğunlukla tanrıların onuruna bazen de vefat etmiş seçkinlerin onuruna kendi yerel festivallerini düzenleme alışkanlığına sahipti. Roma İmparatorluğu'nun zirvesinde, yaklaşık 500 atletik turnuvadan oluşan bir takvim vardı ancak Olimpiyat Oyunları bunların en eskisi ve en prestijli olanıydı⁵⁷.

Doğu'da festivaller kendi dinamiklerini yakalamıştı. Yerel halk kendi içlerinde düzenledikleri festivallere uzaktan rakipler çekmek için farklı disiplinler ekleyerek verilen ödül miktarlarını artırmışlardı. Bu da yerel olarak kentlerde kutlanan festival arasında güçlü bir rekabeti ortaya çıkarmış ve organizatörler en iyi performans gösterenleri ve kalabalık seyircileri çekmek için birbirleriyle yarış haline girmişlerdir. Birçok şehir daha prestijli statüye sahip festivaller için *Isolympik* ya da *Isopythik* (*Olympia* ya da *Pythia* oyunlarına eşdeğer) isimlerini festivallerine eklemişlerdir⁵⁸.

Roma Dönemi'nde geleneksel Helen agonistik festivallerine duyulan coşku başka yerlerde de belirgindi. Bu dört büyük uluslararası festivalin yanı sıra, yerel festivaller ve yarışmalarda kutlanmaktaydı⁵⁹.

⁵² Gardiner 1930, 36.

⁵³ Pomeroy 2020, 106.

⁵⁴ Gardiner 1930, 35/36.

⁵⁵ Çokbankir Şengül 2013, 152.

⁵⁶ Von Nijf 2001, 310.

⁵⁷ Pleket 2004, 402.

⁵⁸ Von Nijf 2001, 311.

⁵⁹ Van Nijf 2001, 310.

Helen şehirlerinde jimnastik dernekleri tarafından sağlanan spor altyapısı vardı. Kentlerin büyüklüğüne bağlı olarak her kentte orta ve üst sınıftaki gençlerin askeri ve atletik eğitime tabii tutulduğu bir veya daha fazla jimnastik salonu vardı⁶⁰.

2.2.1. Görevliler

Hellanodikai: *hellanodikes*ler Olympik oyunların yargıcı olarak görev yapan ve oyunlara doğrudan dahil olmadan denetimini ve adaletini sağlayan yetkili kişilerdi⁶¹. *Hellanodikes*ler hem Olympiat ateşkesini hem de Helen dünyasına barış getiren Panhellenik ateşkesten sorumlu görevliler olarak kabul edilmişlerdir⁶².

Eleia'da oyunların hazırlıkları *hellanodikes* unvanından önce *diatiteres* (hakemler) olarak adlandırılan saygın kişiler tarafından yapılmaktaydı⁶³. *Hellanodikes*ler önceleri Pisa ve daha sonra da Eleia şehirlerinde kura ile seçilen ve görev yapan kişilerdi⁶⁴. Önceleri festivallerin düzenlenmesinden sorumlu olan ve sadece bir kişi seçilen *hellanodikes*⁶⁵ görevleri ve sorumlulukları artıkça MÖ 580'lerde Eleia'luların kura ile iki ve daha sonra dokuz *hellanodikes* seçilirken⁶⁶ MÖ 348'den itibaren standart olarak *hellanodikes* on kişi seçilmekteydi⁶⁷. Eleialı seçkinlerden oluşan *hellanodikes*lerin her bir grubu bir Olimpiyat festivalinden sorumluydular⁶⁸.

*Hellanodikes*ler yüksek makamların simgesi olan mor cübbeler giyiyorlardı ve stadyumda özel yükseltilmiş eksedralara sahiplerdi⁶⁹. *Hellanodikes* Eleia'daki agorada bir yapı olan *hellanodikionda* olimpiyatlardan önce on ay yaşamaktaydılar ve olimpiyat kuralları konusunda eğitim alırlardı. Yarışmalara katılan sporcuların eğitim dönemlerini

⁶⁰ Pleket 2004, 402.

⁶¹ Miller 2004, 94.

⁶² Crowther 2007, 52.

⁶³ Kyle 2015, 112.

⁶⁴ Crowther 2007, 52.

⁶⁵ Altın 2015, 25.

⁶⁶ Golden 2004, 78.

⁶⁷ Kyle 2015, 112.

⁶⁸ Golden 2004, 78.

⁶⁹ Slowikowski 1989, 139.

denetleyip yaş sınıflarına göre eşleşmelerini yapmaktaydılar⁷⁰. Bu yarışmalara katılan sporculardan kuralları ihlal edenlere para cezası verme ve kırbaçlama yetkisine sahiptiler⁷¹.

Spondophoroi: Festival için olan toplanmalar ve duyuruların yapılması kutsal bir ateşkesin (*ekekheiria*) ilanıya, özellikle Helen kentleri arasında askeri düşmanlıkların askıya alınmasıyla mümkün oldu⁷². Duyurular bazen *spondophoroi* (ateşkes elçileri) ve bazen de *theoroi* (Kutsal elçiler) olarak adlandırılan haberci grupları tarafından yapılmaktaydı⁷³. Bu ateşkesler Helen kentlerini dolaşan kutsal elçiler olan Delphoi'dan *theoroi*, Olympia ve Atina'dan *spondophoroi* tarafından konukseverlik ve dokunulmazlıkla ilan edilmekteydi. Bu ateşkes katılımcıların festival için toplanıp evlerine sağsalim dönmeleri için gereken süreyi kapsıyordu⁷⁴.

Agonothetes: *Agonothesia*, 4. yüzyılın sonlarında Atina'da resmi kökenleri göreceli olarak izlenebilen bir ayinsel kurumdu. *Agonothetes* terimini 5. yüzyılda klasik yazarların Olimpiyat *hellanodikos* yerine kullanırken, Atina'da bu terim müzik yarışmalarının organizatörlerini belirtmek için kullanıldığına rastlamaktayız. Erken Dönem Atina'sında, *agonothetes*in yeni görevi, koro ve dramatik yarışmaların organizasyonunda Klasik *khoregos*un birçok sorumluluğu ve atletizmdeki yetkileri *agonothetes*in görevlerine dahil edildi⁷⁵.

Agonothetes kendi insiyatifleriyle hareket edebilen, sulh hakimleri tarafından atanan zengin vatandaşlardı. Genellikle bir festivalin masraflarının bir kısmından veya tamamından ve yürütülmesinden sorumlu kişilerdi⁷⁶. Dolayısıyla atletizm festivallerinin başarısı, büyük ölçüde olmasa da kısmen *agonothetes*in zenginliğine ve cömertliğine bağlıydı⁷⁷.

Helenistik Dönem ve Roma İmparatorluk Dönem'i boyunca, çoğu sivil veya

⁷⁰ Golden 2004, 78.

⁷¹ Crowther 2007, 52.

⁷² Kyle 2015, 112.

⁷³ Miller 2004, 113.

⁷⁴ Kyle 2015, 112.

⁷⁵ Papakonstantinou 2016, 96.

⁷⁶ Golden 2004, 5.

⁷⁷ Papakonstantinou 2016, 96.

federal yarışmalar bir *agonothetes* tarafından veya *agonotheia* kurulu tarafından yönetiliyordu. Sorumlulukları her kentte farklılık gösterse de temel birkaç görevi vardı. Bunlar görev yaptıkları festivallerde ziyaretçilerin ve sporcuların karşılanması, ödülleri vermesi, galip gelen sporcuların heykellerinin dikilmesi ve yemek şöleninin masraflarını karşılamaktan sorumlulardı⁷⁸. *Agonothes*ler tiyatrodaki tahtlar veya stadyumdaki tribünlerdeki özel koltuklarda yer alarak yarışmaları yönetir ve statülerinin bir sembolü olarak kapalı beyaz ayakkabı, bir saç bandı veya taç, bir asa ve mor renge boyanmış bir giysi giyerlerdi. Roma imparatorları zaman zaman *agonothetes*in görevlerini üstlendiler Hadrianus da bu görevi üstlenen imparatorlar arasındaydı. Genel olarak, bir *agonothetes* sahibi olmak popülerlik kazanmanın iyi bir yoluydu ve sivil kariyer yapmak isteyen biri için önemli bir adımdı⁷⁹.

Atlothes: Yarışma başkanını belirtmek için sadece geleneksel ve yaygın olan *agonothetes* terimi değil, onun yerine daha geleneksel ve uzun süredir kullanılmayan *atlothes* terimi de kullanılabilirdi⁸⁰. Bir yarışmanın organizatörü veya süpervizörü olan *athlothes* ödül veren kişi manasına gelmektedir⁸¹.

Ksystarkh: Helen sporcular loncasının başkanı olan *ksystarkh*⁸² İmparator tarafından kendi şehri dışında görev yapmak üzere seçilirdi. *Ksystarkh* seçerken deneyimli bir atletik galip tercihen ağır sporlardan birinde şampiyona seçerdi. *Ksystarkh* görevlerini yerine getirirken bir çelenk ve mor bir kaftan giyerdi⁸³. Şehir veya bölgedeki festivallerin hepsinin yönetiminden sorumlu tuttular. Bir çok yeni festivalde *agonothetes*in görevlerini üstlendi ve sık sık fonlara katkıda bulundu⁸⁴.

Alytarkhes: Helen festival yetkilisi olan *alytarkhes* Olympia'da kalabalık kontrolünden, rakiplerin kura çekmesini denetlemekten ve kuralları çiğneyenleri disipline etmekten sorumluydu⁸⁵. Olimpiyat polisinin başı ve kentin genel kanun ve

⁷⁸ Çokbankir 2010, 70.

⁷⁹ Sarrazanas 2017, 1.

⁸⁰ Remijsen 2015, 281.

⁸¹ Golden 2004, 19.

⁸² Golden 2004, 178.

⁸³ Forbes 1955, 248.

⁸⁴ Golden 2004, 178.

⁸⁵ Golden 2004, 7.

düzeninden sorumlu olan bu kişi⁸⁶ sonraki dönemlerde daha fazla sorumluluk aldı bu sorumlulukların bazıları daha önce *hellanodikes* tarafından uygulanan görevlerdi⁸⁷.

Paidotribes: Yağın Helen spor eğitiminde çok önemli bir rolü vardı. Helenliler sadece banyodan önce ve sonra değil, sporcular özellikle de güreşçiler egzersizden önce de dikkatlice yağla ovulmaktaydı⁸⁸. MÖ 4. yüzyıla kadar eğitmen olarak tanımlanan *paidotribes* sporculara yağ ile masaj yaptığı egzersiz eğitimi vermektedir⁸⁹. *Paidotribes* veya erkek masajcı ve *aleiptes* veya yağlayıcı terimleri yağın ve masajın önemini göstermektedir⁹⁰. Sporculara yarışmalardan önce asıl eğitim *paidotribes* ve Jimnastikçiler tarafından verilmekteydi. *Paidotribes* adından da anlaşılacağı gibi erkek çocukların eğitimcisiydi ve genellikle okul müdürü ile birleştirilirdi. Genellikle kendine ait bir palaestraya sahip bir eğitmendi. *Paidotribai* ayrıca spor salonlarında Ephebosları eğitmek içinde görevlendirilmekteydi⁹¹.

*Paidotribes*ler öğrencilerine güreşin tüm alanlarını gösterir ve onları çalışmaları için uygun zamanı açıklar; onlara güreşmenin ne kadar zor olduğunu antrenmanlarının ne kadar sürmesi gerektiğini ve savunmaya nasıl geçilebileceğini veya rakibinin savunmasını nasıl yıkabileceğini söylerler. bir sporcunun güreş veya pankrasyon yaptığı ve avantaj elde eden bir rakibe karşı nasıl savaşaacağını veya kaçabileceğini veya onu geri atabileceğini *paidotribesten*; vücut sıvısının nasıl temizleneceğini ve aşırı akışını nasıl kontrol edeceğini bilmek, vücutun sertleşen herhangi bir yerini yumuşatmak, bazı kısımları şişmanlatmak veya ısı uygulayarak yumuşatmak gibi bilgilerde jimnastikçilerin alanındadır⁹².

*Paidotribes*in Hellenistik Dönem'de özel egzersizler için çok sayıda yardımcıları vardı, top oynamayı öğreten *spharitistes*, cirit ve yay kullanımı konusunda talimat veren *akontistes* ve *toksotes*, silah kullanımı konusunda dersler veren

⁸⁶ Remijsen 2015, 281.

⁸⁷ Golden 2004, 8.

⁸⁸ Gardiner 1930, 78.

⁸⁹ Lehmann 2009, 189.

⁹⁰ Gardiner 1930, 78.

⁹¹ Gardiner 1930, 89.

⁹² Sweet 1987, 219.

hoplomakhos gibi yardımcıları bulunmaktaydı⁹³.

Gymnasiarkhos: Gymnasionun yönetiminden sorumlu olan ve halk tarafından seçilen toplumda saygın bir konuma sahip olan görevli kişilerdi. *Gymnasiarkhos*lar gymnasionun tamirinden, bakımından, ısıtılmasından sorumlu ve sporcuların ruhsal ve fiziksel olarak yetişmelerini sağlayan ayrıca da yağ gereksinimlerini karşılamak görevleri arasında yer almaktaydı⁹⁴. Gymnasionda yapılacak olan ziyafet, bayram, şölen ve yarışmaların gösteri ve organizasyonlarını düzenlemekteydi. Eğitim veren hocaları seçerek, eğitim programlarını düzenleyerek bu durumlarda ortaya çıkan masrafları karşılamaktaydılar⁹⁵. Halk tarafından seçilen ve zengin kişiler olan *gymnasiarkhos*lar bütün bu hizmetleri yerine getirmek için kamu kaynakları kullanmakta fakat bu kaynakların yetersiz olmasından dolayı gönüllü olarak kendi bütçesinden de para kaynağı sağlamaktaydı⁹⁶.

2.2.2. Ödüller

Ödül listeleri, Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki müzik ve jimnastik yarışmalarının düzenli yapısı ve standart etkinlikleri hakkında bir fikir verir⁹⁷. Roma İmparatorluk Dönemi'nde *agonlar*, *hieroi kai stehphanitai agones* (kutsal çelenk ödüllü), *themides / themis* (para ödüllü) ve *agones thematikoi* (armağan ödüllü) olarak gruplara ayrılmaktaydı⁹⁸. Kutsal taç oyunları para ödüllü oyunlardan daha değerli ve saygın olmasının yanı sıra bu kutsal oyunlar uluslararası düzenlenirken para ödüllü oyunlara yerel olarak düzenlenen festivallerde yer verilmekteydi⁹⁹. Aphrodisias'ta yerel nitelikte düzenlenen yarışların olması kutsal statü verilen yarışmaların dışında olan yarışmalarda verilen ödüllerin hepsinin para ödüllü yarışmalar olduğunu göstermektedir. Aphrodisias'a yazılan mektuplarda ödül miktarlarından ve nasıl yönetileceğinden bahsedilir. Bu da bize Aphrodisias'ta çok sayıda yarışmanın kutlandığı ve bu kadar

⁹³ Gardiner 1930, 89.

⁹⁴ Üreten 2003, 178.

⁹⁵ Çokbankir 2010, 71.

⁹⁶ Üreten 2003, 178.

⁹⁷ Roueché 1993, 174.

⁹⁸ Erol-Özdizbay 2012, 203.

⁹⁹ Aydın 2015, 27.

farklı yarışmanın mali düzenlemelerinin nasıl yönetilmesi gerektiği hakkında bilgi verir¹⁰⁰.

Aphrodisias'taki kutsal olmayan oyunlarda parasal değeri yüksek olan ödüller vardı. Kendi memurlarına, şanlı üyelere, *Agonothetes*lere, hayırseverlere ve oyunlarla ilgili olarak cömert davranan krallara onurlandırıcı ödüller verilirdi¹⁰¹.

Dernek üyeleri ve yurttaş çocukların yarışmaları¹⁰²

Yarışma	Birincilik Ödülü (denarius)
Trompetçi	150
Müjdecî	150
Methiye yazarı	200
Şair	200
Erkek çocuk harp şarkıcısı	150
Pythik flütçü	200
Komedyâ sanatçısı	400
Tragedya sanatçısı	500
Kahramanlık hikayeleriyle ilgili flütçü	300
Yetişkin harp şarkıcısı	500
Genel kazanan	200
Vatandaş erkeklerin atletik yarışması	?
Yetişkin stadion koşucusu	1000
Yetişkin güreşçi	1500
Yetişkin pankratiast	1500
Yetişkin boksör	1500

¹⁰⁰ Roueché 1993, 174.

¹⁰¹ Forbes 1955, 245.

¹⁰² Roueché 1993, 169

İsimsiz Müzik Yarışması¹⁰³

Yarışma	Birincilik Ödülü	İkincilik Ödülü
Yetişkin harp şarkıcısı	3250	1000
Latin şair	?	
Şair	?	
Genel kazanan	1000	
Yazman	550	
Methiyeci	?	
Tiyatro için tenteler ve ekipmanlar yarışması	1000	

Müzikal, jimnastik ve binicilik yarışması¹⁰⁴

Yarışma	Birincilik ödülü	İkincilik ödülü	Üçüncülük ödülü
Trompetçi	500		
Haberci	500		
Pythik flütçü	1,400	400	
Kahramanlık hikayeleriyle ilgili flütçü	[?1],500	500	
Komedy sanatçısı	1,600	500	300
Tragedya sanatçısı	2,700	800	600
Yetişkin uzun mesafe koşucusu	2,000		

¹⁰³ Roueché 1993, 170.

¹⁰⁴ Roueché 1993, 171.

Genç erkekler için stadion koşucusu	2,000		
Pentathloncu	[?1,000]		
Güreşçi	3,800		
Boksör	3,800		
Pankratiast	5,000		
Yetişkin pentathloncu	1,340		
Erkek çocuk stadion koşucusu	1,400		
Erkek çocuk güreşçi	?		
Erkek çocuk boksör	?		
Erkek çocuk pankratiast	?		
Erkek güreşçi	?		
Erkek boksör	?		
Erkek pankratiast	?		
Piyade koşucusu	?		
At yarışı (at)	?		
At yarışı (tay)	?		
At çifti	?		
Tay çifti	?	350	
Atlı arabalar	1,500	500	
Taylı arabalar	1,000		
Ksystarkh	745		
Kayış tedarikçisi	301		
Makaraların serbest bırakılması	300		

Kum çukuru ve çamur çukuru yarışması	400		
Yağ	2,000		
Heykeltraşlar	1,500		

Anonim müzik ve jimnastik yarışması¹⁰⁵

Yarışma	Birincilik ödülü	İkincilik ödülü
Koro harp sanatçısı	500	
Koro flütçü	750	
Harp şarkıcısı	1,500	400
Pyrrhikhios dansı	500	
Satyros sanatçısı	150	
Genel kazanan	500	
Erkek çocuk uzun mesafe koşucusu	5,200	
Erkek çocuk stadion koşucusu	525	
Erkek çocuk çift devreli koşucu	500	
Erkek çocuk pentathloncu	500	
Erkek çocuk güreşçi	500	
Erkek çocuk boksör	1,000	
Erkek çocuk pankratiast	1,650	
Genç erkek stadion koşucusu	750	
Genç erkek pentathloncu	385	

¹⁰⁵ Roueché 1993, 172.

Genç erkek güreşçi	1,500	
Genç erkek boksör	1,500	
Yetişkin uzun mesafe koşucusu	750	
Yetişkin stadion koşucusu	1,250	
Yetişkin çift devreli koşucu	1,000	
Yetişkin pentathloncu	500	
Yetişkin güreşçi	2,000	
Yetişkin boksör	2,000	
Yetişkin pankratiast	3,000	
Piyade koşucusu	500	
Engelli at koşusu	250	
Binici	750	
Stadion kum çukuru ve makaralar yarışçısı	500	
Kayış kiralama	250	
Ksystarkh	674	
Heykel	1,000	

Lysimakheia Yarışma Ödülleri¹⁰⁶

Yarışma	Birincilik ödülü	İkincilik ödülü	Üçüncülük ödülü
Trompetçi	500		
Haberci	500		
Övgü yazarı	750		
Şair	1,000		
Pythik flütçü	1,000	350	

¹⁰⁶ Roueché 1993, 173.

Flütçü	1,000		
Erkek çocuk harp sanatçısı	750	250	
Koro flütçüsü	1,500	500	
Tragedya korosu	500		
Koro harp çalgıcısı	1,500	500	
Komedy sanatçısı	1,500	500	300
Tragedya sanatçısı	2,500	800	400
Komedyenler için genel yarışma	200		
Tragedya yazarları için	210		
Yeni komedy	500		
Eski komedy	350	150	
Yeni tragedya	750		
Pyrrhikhios dansı	1,000	350	
Yetişkin harp şarkıcısı	?	?	

Adrastea yarışması (Claudius Adrastus yarışması)¹⁰⁷

Yarışma	Birincilik ödülü	İkincilik ödülü	Üçüncülük ödülü
Tragedya sanatçısı	1,500	600	250

¹⁰⁷ Roueché 1993, 167.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

APHRODİSİAS'TAKİ BAYRAM VE FESTİVALLER

3.1 Anadolu'daki Bayram ve Festivaller

Festivaller, Roma İmparatorluğu'nun şehirlerindeki kültürel yaşamın öne çıkan unsurlarıydı ve ekonomi gibi sivil yaşamın diğer yönlerine entegre edildi. Kentler dört Panhellenik festivalin (*Olympia, Pythia, Isthmia* ve *Nemea*) taklitlerini ya da halihazırda var olan festivallere atletik ve müzikal agon (oyun/yarışma) eklediler. Asia'daki kentlere verilen Neokoros (Tapınak Koruyucusu) ünvanı ve İmparatorluk Kültü tapınaklarıyla ilişkili kurbanlar, ritüeller ve oyunlar da vardı. Roma İmparatorluk Dönemi'nin ilk iki buçuk yüzyılında Neokoros ünvanı almış kentlerle ilişkili agonistik festivallerin ve imparatorluk kült ritüellerinin çoğalmasa, onların artan zenginliklerinin bir işaretiydi¹⁰⁸.

MÖ 1. yüzyılda atletik faaliyetlerin artmasıyla uluslararası atletizm galipleri derneği yeni oyunlar düzenleme hakkını aldı. Augustus için İmparatorluk Kültünün tanıtılması için Halikarnassos ve Sardeis'deki *Kaisareia* ve Pergamon'daki *Sebasta Rhomaia* gibi yeni oyunlar ortaya çıkmıştır. Sonraki oyunlarda *Asia koinanu* tarafından organize edilmiştir. İmparatorluk Kültünü organize eden bu tür *koinalar* özellikle Bithynia, Kappadokia veya Galatia gibi yarışmaların yaygın olmadığı yerlerde oyunların tanıtımı için önemli araçlardı. MS 2. ve 3. yüzyıllarda Hadrianus'un sahne sanatçıları derneğine yazdığı ikinci mektupta takvimi belirlenen önemli yarışmalar arasında Smyrna'da *Koina Asias* ve *Hadrianeia*, Pergamon'da *Augusteia* ve Ephesos'ta *Hadrianeia, Olympia* ve *Balbilleia* idi¹⁰⁹.

Koina Asias terimi, Küçük Asia'nın koinon (eyalet birliği) tarafından düzenlenen çok sayıda festival için ortak bir isimdir. Bu festival sadece üç büyük kent olan Smyrna, Pergamon ve Ephesos'ta değil, Kyzikos, Laodikeia, Philadelphia, Sardes ve Tralles'de de düzenlendi¹¹⁰.

MS 3. yüzyılın başlarında Smyrna Asia Eyaleti önceliği için komşu kentlerle rekabet etti. MS 214 yılında Smyrna rakiplerinin önüne geçti ve birincilik ünvanını aldı.

¹⁰⁸ Kalinowski 2021, 173.

¹⁰⁹ Remijsen 2015, 72.

¹¹⁰ Gouw 2008, 98.

Burada *Asia koina* oyunları *prota koina Asias* olarak yeniden adlandırıldı¹¹¹.

Epheseia en eski ve en iyi belgelenmiş Ephesos agonları arasındadır¹¹². *Epheseia* Artemisium ayı boyunca Ephesos'ta kutlanan Panionian bir festivaldi¹¹³. *Epheseianın* her dört yılda bir Atina'daki Panathenaia gibi büyük bir ihtişamla kutlandığını veya daha küçük bir ölçekte kutlandığını doğrular¹¹⁴. İmparatorluk döneminde, *Epheseia* Panionik özelliğini kaybetmiş ve bir tür Ephesos şehir festivali haline gelmiştir¹¹⁵. Roma döneminde kent *Artemisia* festivalinin kutlandığı aynı ay olan Artemision ayı boyunca kaç gün kutlandığı tam belli olmayan *Epheseia* festivalinide kutladı. *Epheseia* ve *Artemisia* festivali ilk başlarda aynı festival olarak kabul edilse de Ephesos'tan gelen agonistik bir yazıt, MS 2. yüzyılın sonlarında Ephesos'un *Artemisiada* ve Ephesos'un *Epheseiasında* kazanan bir sanatçıdan bahseder. MS 2. yüzyılın sonlarında yazar Julius Pollux, hem *Epheseianın* hem de *Artemisianın* Artemis'in onuruna yapılan festivaller olduğunu söylemektedir. *Epheseia* Hellenistik ve Roma dönemlerinde ortaya çıkan kutsal oyun olan *Olympia*, *Pythia*, *Isthmia* veya *Nemeayı* örnek alır ve bunlar gibi bitkisel bir taçtan oluşan ödüller verirdi. Bu yarışmanın hem spor hem de müzik yarışmaları içerdiğini biliyoruz¹¹⁶.

Ephesia festivaline kadınlar çocuklarıyla birlikte izlemek için katılırlardı. *Ephesia* bir çok açıdan büyük anma şenliklerine benziyordu. Yazıtlarda *Artemisia* festivalinin adı *Ephesia* festivalinden daha az geçmektedir. Bunun sebebi Helen dünyasında genel olarak kutlanan bir yarışma olmadığı Ephesos'lular tarafından yerel bir festival olarak kutlandığı bilinmektedir. *Artemisia* festivalide *Ephesia* festivali gibi her türlü yarışmayı bulunduruyordu. Daha sonraki zamanlarda festivalin ismi *Artemisia Kommodea* olarak anılmaya başlandı. Bu ünvanın Commodus Dönemi'nde Ephesos valisi olarak İmparator tarafından atanan L. Fabius Cilo tarafından verilmiştir. İmparatorun isminin festivale eklenmesi kentin imparator desteği aldığını

¹¹¹ Remijsen 2015, 312.

¹¹² Lehner 2004, 127.

¹¹³ Ringwood Arnold 1972, 18.

¹¹⁴ Kalinowski 2021, 179.

¹¹⁵ Lehner 2004, 128.

¹¹⁶ Kalinowski 2021, 180.

göstermektedir¹¹⁷.

Vespasianus Dönemi'nde gökbilimci Balbillus tarafından¹¹⁸ *Barbilleia* veya *Balbilleia*¹¹⁹ adı ile anılan bir başka festival kurulmuştur. *Balbilleiayı* kazanan bir koşucuyu onurlandıran Rhodos'tan bir yazıtta da yer aldığı gibi her dört yılda bir kutlanan bir festival olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu bu yazıtta dördüncü kutlama MS 97-102 yılları arasında gerçekleşiyse ilk kutlamanın MS 85-90 yılları arasında gerçekleşmiş olmalıdır. *Balbillea* ilk kez MS 85 veya 86'da yapıldıysa, Vespasianus'un Ephesos'lulara bu festivali düzenleme izni verdiği zamanla festivalin ilk kutlandığı zaman arasında altı yıllık bir boşluk vardır. Bunun sebebi Ephesos limanı yakınlarındaki gymnasium kompleksinin tamamlanmasıyla festivalin ilk kutlamanın aynı zamana getirmek olabilir¹²⁰. Aleksandria Troas mektuplarında iki kez geçen Ephesos'un oyunları Hadrianus'a adanan oyunların başlatıldığı süreçten ve *Balbilleia* yarışmasından bahseder. Bu satırlarda *Hadrianeıayı* kazananların *Balbilleiayı* kazananların aldıklarının aynılarını almaları gerektiği yazmaktadır. *Balbilleia* oyunlarının bir parçası olan yarışmaların, *Balbilleia* ve yeni yaratılan *Hadrianeia* olarak iki farklı agoneye nasıl ayrıldığını göstermektedir. *Balbilleia*, trompetçilerin ve habercilerin yarışmaları gibi her türlü yarışmayı ve stadion, dolikhos, pentathlon, pankration, boks, güreş ve hatta retorik yarışmalar veya Pythik Flüt gibi müzikal ve atletik disiplinleride içeriyordu¹²¹.

Hadrianeia, adını aldığı imparatorun Helenik kültürel çıkarlarıyla en çok ilişkilendirilen festivallerden biridir. Hadrianus'un Dionysiak sanatçılara yazdığı mektuplar MS 134 yılının son çeyreğine tarihlendiğinden Ephesos'taki *Hadrianeia* kuşkusuz en geç MS 135 yılında kutlanmaya başlamıştır. Bu yarışmanın programı atletik, tiyatro ve müzik yarışmalarını içeriyordu¹²².

Hadrianeia yarışmasının yapıldığı tarihle ilgili bir başka yazıtta Pergamon'daki festivalden dört günlük bir aradan sonra kırkıncı gün sona ermesi yazmaktadır. W.J. Slater ve J.Y. Strasser Ephesos'un *Hadrianeia* oyunlarını ikinci *Olympia* yılının haziran

¹¹⁷ Ringwood Arnold 1972, 18.

¹¹⁸ Gardiner 1930, 49.

¹¹⁹ Robert 1970, 22.

¹²⁰ Brunet 1997, 137.

¹²¹ Hervas 2018, 191.

¹²² Kalinowski 2021, 192.

ayında olduğunu söylerken P. Gouw üçüncü *Olympia* yılının temmuz ayında olduğunu söylemektedir. Son olarak da R. Gordillo *Hadrianeia* oyunlarının üçüncü *Olympia* yılının aralık-ocak aylarında İmparatorun doğum gününü kutlandığı zamanda olduğunu öne sürmektedir.¹²³

Commodus'un MS 176'da Ephesos'ta kalması, MS 180'de tek İmparator olduğunda Ephesos'lular ve *Asia koinanunun* tüm kentleri onu onurlandırmak istemektedir. Ephesos'lular MS 181/2'deki bir deprem sonrası İmparatorluk yardımına şükran ifadesi olarak *Hadrianeia* festivaline Kommodea'yı eklemiş olabilirler¹²⁴.

MS 3. yüzyılda Termessos'ta şaşırtıcı derecede bir kurucunun adını taşıyan onbeş yarışmaya sahipti. Başka kentlerde de bunun örnekleri bulunmaktadır. Örneğin Menderes Antiokheia, Pisidia Antiokheia ve Sagalassos ayrıca Lykia'nın bazı şehirlerinde benzer şekilde bağışçılar tarafından finanse edilen festivaller bulunmaktaydı¹²⁵.

3.2 Aphrodisias'taki Bayram ve Festivaller

Yunanistan'ın Roma tarafından işgalinden sonra Doğu şehirleri Helenizm için bir sığınak haline geldi ve özellikle Helen atletizm geleceği burada coşkulu bir karşılama buldu. Küçük Asia'da eski Panhellenik oyunların isimlerini taşıyan ve modellenen yeni festivaller ortaya çıktı. Bunun sonucunda çok sayıda stadyum ve jimnastik salonları inşa edildi. Helen tipi yarışmaların korunması için gösterilen ilgi zamanla yerini ortaya çıkan agonistik festivallere bırakmıştır¹²⁶. Agonistik Festivaller, yani atletik veya sanatsal yarışların olduğu festivaller, helen kültürünün bir unsuru olmuştur. En eski helen edebiyatı, cenaze oyunları çerçevesindeki atletik yarışmaların tasvirlerini içerir. Festivaller klasik helen dininin kamusal yönüyle belki de en önemli özelliğiydi. Helen dünyasının her yerinde şehir yetkilileri, alaylar, kurbanlar, ziyafetler ve hepsinden önemlisi yarışmalarla tanrıların onuruna dikkate değer ölçüde festivaller düzenlediler. Bunlardan en ünlüleri, *Olympia*, *Delphi*, *Isthmia* ve *Nemea*daki

¹²³ Hervas 2018, 192/193.

¹²⁴ Kalinowski 2021, 196.

¹²⁵ Magie 1950, 655.

¹²⁶ Ringwood Arnold 1972, 17.

Panhellenik festivallerdi. Bu oyunların MS 393'te Hıristiyanlığın yaygınlaşmaya başlaması ile çekiciliğini yavaş yavaş yitirdiği düşünülse de *Olympiada* MS 385 tarihine ait atletik galipleri listeleyen bronz plak bu tür festivallerin MS 4. yüzyıl sonuna kadar devam ettiğini göstermektedir¹²⁷. Aphrodisias'ta en çok bildiğimiz atletizm yarışmaları, canlı yerel bağışçılar bağlamında kendilerine para ödeyen önde gelen kişilerin heykel kaidelerinde bahsedilen yarışmalardı¹²⁸. Diğer bir kaynak ise Aphrodisias'taki 'kutsal ve *oikoumenik* (uluslar arası)' oyunlara ilk gönderme, müjdeci Valerius Eklektus'un MS 253-257 yıllarına tarihlenen zaferlerini listeleyen yazıttadır¹²⁹. Bu yarışmalar bir bağışçının cömertliğinin yanı sıra bir *agonothesia* bağışından farklı bir eylem olan bir festival kurma biçimini aldı. Hemen hemen her şehirde bulunan müzikal, dramatik ve atletik yarışmaların eşlik ettiği halk festivalleri ya bir tanrının ya da bir Roma İmparatorunun adını taşıyan festivallerdi. Bağışçılar sayesinde oluşturulan bu festivaller bu kişilerin verdikleri veya vasiyet ettikleri fonlardan oluşuyordu. Bu tür yarışmalara örnek olarak Claudius'un bir vekili olan Balbillus tarafından kurulan Ephesos'taki *Balbilleia* yarışması ve Aphrodisias'taki müzikal *Lysimakheia* idi. *Lysimakheia*ya ek olarak Aphrodisias'ta MS 2. yüzyılın sonlarında ve MS 3. yüzyılda bir kurucunun adını taşıyan en az beş yarışma vardı¹³⁰.

Aphrodisias'ta kutlanan yarışmaların çoğunu Marcus Ulpius Appuleius Eurykles'in Aphrodisias halkına yazdığı iki mektuptan bilmekteyiz. Marcus Ulpius Appuleius Eurykles Aizanoi'da yaşamış olan ve en varlıklı aile olarak bilinen "Ulpius Aliesi"nin fertlerinden biridir. Bu aile ilgili kentte ele geçen yazılı belgeler doğrultusunda ailenin siyasi ve sportif faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir¹³¹. Entelektüel bir kişiliğe sahip olan Eurykles, Ulpius ailesinin üçüncü neslindedir. Eurykles kariyerine agon ve ömür boyu Dionysos rahibi olarak başlamıştır¹³². Başarılı bir kariyere sahip olan ve Aizanoi'nin Atina'da yer alan Panhellen Birliğindeki

¹²⁷ Van Nijf 2000, 177.

¹²⁸ Welch, 1998, 557

¹²⁹ Roueché 1981, 119

¹³⁰ Magie 1950, 655.

¹³¹ Özcan 2022, 107.

¹³² Türkan 2021, 522.

temsilciliğini yapan Eurykles, diğerk bir yandan Commodus ve Marcus Aurelius yönetimindeki Ephesos ve Aphrodisias kentlerinin de Asia Eyaleti baş rahibi olarak görev yapmaktadır¹³³. Baş rahip olan ve Aizanoi’da *logistes/küratör* olarak görev yapan Eurykles’e Aphrodisias halkı bir mektup ile oyunlarla ilgili danışmışlardır¹³⁴.

3.2.1. Maiouma

Suriye kökenli bir festivalin adı olan *maioumanın* anlamı mai ‘su’ veya *maiouma* ‘liman’ kelimelerinden türetilmiş olduğu düşünülmektedir. Büyük olasılıkla dini kökenleri olsa da MS 4. yüzyılda Julian’ın Antakyalıları kurbanda bulunmak yerine *Maiouma* yemeklerine yaptıkları harcamalarla ilgili bulunduğu eleştirisi sonucu dini içeriği olmayan bir şenlik gibi görünmektedir¹³⁵. Malalas’ın *maiouma* için fonların nasıl oluştuğunu açıkladığı bir pasajda, diğerk festivallerin yanı sıra Commodus İmparatorluğu sırasında *maioumanın* yeniden düzenlendiğinden bahseder¹³⁶.

Maiouma festivali Aphrodisias’taki kent parkının bazı derneklerin toplanma yerleri ve merkezleri için kullanılırken muhtemelen sadece *maiouma* festivali için bir gösteri yeri olarak kullanılmaktaydı¹³⁷.

Maiouma festivali Küçük Asia’ya yayılmış ve geç Roma Dönemi’nde de popülaritesi artmış bir festivaldir. Bu festivalin Suriye dışında en erken görüldüğü yer L. Robert tarafından MS 3. yüzyılda İznik’te bulunun bir yazıtta yerel bir vatandaşın *maiouma* festivaline yaptığı bağıştan bilinmektedir. Batı da Ostia’da kutlanan *maiouma* festivali için John Lydus’un yorumu kendilerini denize bırakan Roma’nın önde gelen vatandaşları tarafından kutlanan bir festival olduğu ya da Lydus’un bildiği bir isim olan *maioumayı* başka bir festivalle ilişkilendirdiği de düşünülmektedir¹³⁸. Malalas ise *maiouma* festivalini 'geceleri düzenlenen bir tiyatro festivali' olarak tanımlamaktadır¹³⁹.

¹³³ İznik 2006, 309.

¹³⁴ İznik 2006, 375.

¹³⁵ Roueché 1989, 72.

¹³⁶ Roueché 1993, 188.

¹³⁷ Chanitos-De Staebler 2018, 38.

¹³⁸ Roueché 1989, 72.

¹³⁹ Roueché 1993, 188.

Geç Roma Dönem'inde Aphrodisias'ta valileri 'yarışma başkanları' olarak tanımlayan, ancak yarışmayı belirtmeyen iki yazıt günümüze ulaşmıştır. Bununla birlikte, bu valilerden biri, şimdiye kadar kullanılmayan bir terim olan *maioumarkh* olarak da tanımlanmaktadır¹⁴⁰.

MS 5. yüzyıl valisi Dulcitus, 'Tiberius Portiko' havuzunun ve bahçesinin yenilenmesi için onurlandırılmıştı. Dulcitus, *agonothetes* ve *maioumarkh* olarak adlandırılmış ve diğer görevi de , 'Maiouma'nın düzenleyicisi' olarak geçmektedir¹⁴¹.

Maiouma adlı bir festival MS 8. yüzyılın sonuna kadar Bizans İmparatorluğunda kutlandı¹⁴².

MS 4. yüzyılın ortalarında Aphrodisias'taki diğer festivaller ortadan kalkarken *maiouma* festivalinin MS 5. yüzyılda kutlandığı bilinmektedir.

3.3.1. Stadionda Kutlanan Festivaller

Aphrodisias'ta diğer yapıların aksine stadionun inşaa tarihi ile ilgili net bir tarih yoktur. Stadionun yapımı ile ilgili bir yazıt henüz ele geçmemiştir¹⁴³. Stadion şehrin kuzeyinde doğu-batı doğrultusundadır. Anadolu'nun en iyi korunmuş stadionları arasında yer alan Aphrodisias stadionu 30 bin seyirci kapasitesine sahiptir¹⁴⁴. Aphrodisias stadionun caveası 270 m. uzunluğunda ve 59 m. genişliğinde olup yol yüzeyi (dromos) 238 m. uzunluğundadır¹⁴⁵. Aphrodisias Stadionu anıtsal bir cepheden yoksun ve yapısal amaçlar için sadece minimal tonozlar kullanılmıştır. Caveanın alt kısmı zemine kazılmış ve üst kısmı ise Priene ve Miletos'taki gibi Hellenistik stadyumların tipik inşaa yöntemiyle toprakla dolgularla desteklenmiştir. Bu mimari özellikler doğrultusunda Aphrodisias stadionun inşaa MS 2. yüzyıldan önce olduğunu göstermektedir. Aphrodisias stadionun Erken İmparatorluk Dönemi'nde inşaa edildiğinin bir başka kanıtı da MS 1. yüzyılda Aphrodisias stadionunda kutlandığını

¹⁴⁰ Roueché 1993, 188.

¹⁴¹ Remijsen 2015, 83.

¹⁴² Roueché 1989, 72.

¹⁴³ Welch 1998, 554.

¹⁴⁴ Zekioğlu-Kalkan 2019, 108.

¹⁴⁵ Welch 1998, 548.

bildiğimiz *Aphrodeisia Isolympia* festivalidir¹⁴⁶.

Stadionlar, atletik yarışmalar (ayak yarışı, boks, güreş, pankratiast ve pentathlon) için kullanılan doğrusal veya U şeklinde yapılarıdır¹⁴⁷. Aphrodisias'ta MS 1. yüzyıldan MS 3. yüzyıla kadar devam eden atletik yarışmaların tamamı, müzikal yarışmaların ise bir kısmı stadionda düzenlenmiştir¹⁴⁸.

3.3.1 Augusteia MS. 1. yüzyıl

Augusti yarışmasının varlığını MS 1. yüzyılda yarışma başkanı ?Papulos ve organizasyon başkanı Anonymous için yazılan onurlandırma metinlerinden biliyoruz.

Bu yazıtlar için elimizde tarih referansı yarışma başkanı Papulos için yazılan yazıtla içerik benzerliği olması dolayısıyla iki yazıtında birbirleriyle çağdaş olduğudur. Aphrodisias'ın Sebasteion'da ifade edildiği üzere İmparatorluk Kültüne güçlü bir şekilde bağlı olması sebebiyle İmparatorların onuruna MS 1. yüzyılın başlarında yarışmaların yapıldığı ve böyle bir yarışmanın tamamen Helen biçiminde ya da gladyatör dövüşlerini veya vahşi hayvan avları gibi Roma özellikleri içerdiği bilinmektedir.¹⁴⁹

Bu yarışma hakkında bilgimiz şu anlık sınırlıdır. Ele geçen iki yazıt ve içeriklerinin benzerliği Aphrodisias'ta *Augusti* yarışmasının varlığından söz edilebilir. Gelecek yıllarda yapılacak kazı çalışmaları sonucunda ele geçebilecek olan yeni epigrafik belgeler ışığında daha fazla bilgi edinilebilir ve yarışmanın varlığı kesin olarak kanıtlanabilir.

3.3.2 [Aphrodeisia] Isolympia MS. 1.Yüzyıl

MS 1. yüzyıla tarihlenen Rhodos yazıtından bilinen *Aphrodeisia isolympia*¹⁵⁰ ilk kez C. Pugliese Carratelli tarafından yayınlanan yazıt Augustus ve Flavian'ların hükümdarlıkları arasında bir tarihte olduğu bilinmektedir. Yayınlanan metin daha sonra

¹⁴⁶ Welch 1998, 555.

¹⁴⁷ Welch 1998, 548.

¹⁴⁸ Uzunaslan 2010, 27/28.

¹⁴⁹ Roueché 1993, 163.

¹⁵⁰ Welch 1998, 555.

L. Robert tarafından revize ve restore edilmiş ve Rhodos'ta ele geçen yazıtın bir yüzeyinde yarışmanın adı Aphrodeisia, Aphrodisias veya Knidos olabilecek bir şehirdeki 'Αφροδεια ισολυπια olduğu anlaşılmaktadır¹⁵¹.

Aphrodisias'ta ve stadyumda yapılan atletik festivallerin ilki kentin tanrıçası Aphrodite onuruna düzenlenen *Aphrodeisias isolympiada*dır. Aphrodite onuruna kutlanan bu festivalin *isolympia* kelimesinden de anlaşılacağı gibi Eleia'da yapılan *Olympia* oyunlarıyla benzer bir şekilde düzenlendiği anlaşılmaktadır¹⁵². *Olympiada* dört yılda bir düzenlenen oyunların Aphrodisias'ta da benzer şekilde düzenlendiği ve bu yarışma programına müzik kategorisinin dahil edilmediği anlaşılmaktadır¹⁵³.

Bu yarışma muhtemelen Aphrodisias'lı Aphrodite'nin ana festivalinin bir parçasını oluşturuyordu¹⁵⁴. Aphrodisias'tan MS 180'lerin başlarına tarihlenen bir yazıtta da bir "şehir yarışması" olduğunu biliyoruz. "Şehir yarışması" teriminin, bu yarışmanın uluslararası *isolympik* festivale göre daha düşük statüsünü belirtmesi muhtemeldir. Bu "şehir yarışması"nın başlığı, eskiden bunun için ödenen paranın, *Aphrodeisia Isolympiada* olduğu gibi, sivil fonlardan (yani özel kaynaklar yerine tapınak hazinesinden) geldiğini ima eder. *Aphrodeisia Isolympia* ve "şehir yarışması", çok az bilinmektedir¹⁵⁵.

Aphrodeisia Isolympia ve *Attalea Gordianea Kapetolia*, Aphrodisias dışındaki kentlerde kazanan listelerinde adı geçen Aphrodisias yarışmalarındandır¹⁵⁶.

3.3.3 Epinikia

Epinik oyunlar Pindaros ve Bakkhylides'in Hellen'in agonistik şampiyonalar için bestelediği övgülerin okunmasından ibaret olmadığı bunun yerine Roma ve İmparator askerlerinin başarısını anmak için zafer kavramının da olduğu agonistik festivallerdir¹⁵⁷. MS 2. yüzyıldan itibaren Roma İmparatorlarının Parthlar üzerindeki

¹⁵¹ Roueché 1993, 163.

¹⁵² Uzunaslan 2010, 27.

¹⁵³ Uzunaslan 2005, 47.

¹⁵⁴ Welch 1998, 555.

¹⁵⁵ Welch 1998, 557.

¹⁵⁶ Welch, 1998, 557.

¹⁵⁷ Perez 2018, 10.

askeri zaferlerini kutlamak için düzenlenen *epinikia* (zafer şöleni) Aphrodisias dışında Thyateira, Roma, Ephesos, Anazarbos ve Atina gibi kentlerde de kutlanmıştır¹⁵⁸. Bu olayların yerel nüfus üzerinde kesinlikle bir etkisi olmuştu ve çevredeki topluluklar kısa süre sonra kendi festivallerinde Romalıların kutlama tutumunu tekrarlamaya başlamışlardı.¹⁵⁹

Roma'da ara sıra, tekrarlanmayan tek bir olayda kutlanan Helen yarışmaları gibi MS 176'da Marcus Aurelius ve Commodus'un Parth zaferi için *epinikia* kutlamaları yapılmaktaydı. Tıpkı Ephesos'ta Lucius Verus'un ordusunun geri dönüşü için ya da başka bir yerde başka zaferler için *epinikia* kutlamalarının yapıldığı gibi¹⁶⁰.

Epinikia, muhtemelen ilk kez MS 165/166'da Marcus Aurelius ve Lucius Verus'un, zaferi için Ephesos ve Atina'da kutlandığı bilinmektedir. Aphrodisias'ta da Marcus Aurelius döneminde, Aphrodisias'ta basılan bir dizi sikke üzerinde TKZHAOCIEPEYCEIIIIINIKIONANE¹⁶¹ yazısı; Marcus Aurelius'un Parth zaferini kutlamak için Aphrodisias'ta bir kerelik *epinikia* oyunlarını düzenlendiğini göstermektedir¹⁶². Moretti muhtemelen Parth savaşlarında imparatorluk zaferini kutlamak için tek sefer yapıldığını ve sikkelerin ise bu vesileyle basıldığını ve ödüller için kullanılan paralar olabileceğini düşünmektedir¹⁶³. MS 3. yüzyılda ise artan Roma-Pers savaşları, askerlere lojistik destek sağlayan Aphrodisias'ın, kazanılan zafer sonrası kutlamaların yapıldığı görülmektedir¹⁶⁴.

Aphrodisias'ta düzenlenen yarışmalar hakkında sahip olduğumuz bilgilerin çoğu Commodus Dönemi'ne veya sonrasına tarihlendiğinden¹⁶⁵ bu yarışmaların ortaya çıkışıyla ilgili kesin bir tarih verilememektedir¹⁶⁶.

¹⁵⁸ Uzunaslın 2010, 27.

¹⁵⁹ Perez 2018, 10/11.

¹⁶⁰ Robert 1970, 11.

¹⁶¹ Roueché 1993, 163.

¹⁶² Çokbankir 2010, 28.

¹⁶³ Roueché 1993, 163.

¹⁶⁴ Uzunaslın 2005, 48.

¹⁶⁵ Roueché 1993, 163-164.

¹⁶⁶ Uzunaslın 2005, 48.

3.3.4 Lysimakheia

Aphrodisias'ta en çok bildiğimiz atletizm yarışmaları, canlı yerel bağışlar bağlamında kendilerine para ödeyen önde gelen kişilerin heykel kaidelerinde bahsedilen yarışmalardı¹⁶⁷.

MS 180-189 yılları arasında küratörlük yapan Marcus Ulpius Apuleius Eurykles müzikal ve dramatik bir festival olan *Lysimakheianın* kuruluşu hakkında Aphrodisias'lılara bir mektup yazmıştır ve Aphrodisias halkına yazdığı bu mektupta *Lysimakheianın* Ephesos'taki *Balbillea* ile Smyrna'daki bölgesel yarışma olan *konion Asias* arasında bir tarihte olduğunu belirtmektedir¹⁶⁸. Mektupta Eurykles, sanatçılar ile festival hakkında sık sık yaptığı toplantılarda festivallerin birbirleriyle çelişmemesinden ve sanatçıların her üçünde de seyahat etmeleri ve rekabet etmeleri mümkün olsun diye yapılan takvimden bahseder¹⁶⁹.

MS 180'lerde, *Lysimakheia* yarışmasının daimi olarak sofist, yüksek rahip, jimnastikçi, *stephanophoros*, *neopoiios* ve *agonothetes* olan M. Flavius Antonius Lysimachus tarafından¹⁷⁰ kendi adını taşıyan dört yılda bir kutlanan müzikal ve dramatik yarışma olan *Lysimakheia*yı¹⁷¹ düzenlemeyi ömür boyu kendi üzerine almış olduğu görülmektedir. *Lysimakheia*ya başkanlık yapmak gibi yüksek mevki sayesinde elde ettiği imtiyazın asıl sebebi bu yarışmaya sunulan bağışın büyük kısmının kendisinde olduğu gösterilebilir¹⁷².

Her dört yılda bir yapılan bu yarışmanın bağışlanan paranın faiziyle 120,000 denariusluk bir vasiyetle kurulduğu ve bu gelirden Tragedya yazarı birincilik ödülü olan 2500 dinar ile Eski Komedyaya oyuncusu ikincilik ödülü olan 150 dinar arasında değişen otuz bir farklı ödül bulunmaktadır¹⁷³.

¹⁶⁷ Welch 1998, 557.

¹⁶⁸ Roueché 1993, 165.

¹⁶⁹ Roueché 1993, 173.

¹⁷⁰ Welch 1998, 557.

¹⁷¹ Magie 1950, 587.

¹⁷² Uzunaslın 2005, 49.

¹⁷³ Magie 1950, 655.

Lysimakheia festivalinin devamı niteliğinde olan¹⁷⁴ ve Tatianus ya da Tatiana adlı bir hayırsever tarafından daha fazla bağış yapılmasıyla yeniden adlandırılmış gibi görünmektedir. *Lysimakheia Tatianeia* ile ilgili elde edinilen bilgiler festivalin ilk kutlamasında heykeltraşlık kategorisinde yarışmayı kazanan kişinin onurlandırma yazıtıdır¹⁷⁵. Festivalin programı hakkında kesin bir bilgi bulunmasa da heykeltraşlık kategorisinde kazanan kişinin onurlandırma yazıtından bildiğimiz kadarıyla yarışmanın dört yıllık periyodlarla kutlandığıdır.

Tatianus ya da Tatiana'nın yapmış olduğu bağış vesilesiyle *Lysimakheia Tatianeia* festivali kısa bir süreliğine veya muhtemelen tek seferlik kutlanmış olmalıdır¹⁷⁶. *Lysimakheia Tatianeada* başarılı olan heykeltıraş, yeni adıyla kutlanan yarışmanın 'ilk dört yıllık döngüsünü' temsil eden ve yarışmayı birincilikle kazandığını gösteren bir heykel yapmıştır. Döngünün uzunluğuna yapılan bu vurgu, her üç yılda bir yarışmanın sıklığını arttırmak için yeni bağışın kullanıldığını göstermektedir¹⁷⁷. Yarışmaya yapılan katkının bilinmemekle birlikte bu bağıştan sonra yarışmaya hem bağışçının ismi eklenmiş hem de yeni bir kategori olan heykeltraşlık kategorisi eklenmiştir.

Lysimakheia yarışması ilk kurucusu olan Lysimachus tarafından bağışçısının ismini alarak kurulmuş ve daha sonra ki dönemlerde *Lysimakheia* yarışmasına Tatianus ya da Tatiana adlı bir başka kişi tarafından yapılan bağışla *Lysimakheia Tatianeia* ismini almıştır. *Lysimakheia Tatianeia* yarışmasının *Lysimakheia* yarışmasının devamı mı yoksa ondan ayrı bir yarışma olarak yeni bağışçısı tarafından kurulup kurulmadığı henüz bilinmemektedir. *Lysimakheia* yarışması için şu anlık söyleyebileceğimiz yeni bağışçısının ismini aldığı ve yarışmaya yeni bir kategori eklendiğidir.

3.3.5. Kallikrateia

¹⁷⁴ Altın 2022, 94.

¹⁷⁵ Roueché 1993, 175.

¹⁷⁶ Altın 2022, 94.

¹⁷⁷ Roueché 1993, 175.

Kallikrateia ile ilgili şimdilik tek kaynak Eurykles tarafından Aphrodisias'a yollanan ikinci mektuptur¹⁷⁸. MS 180 yıllarında küratörlük yaptığını bildiğimiz Eurykles'in kentteki yarışmaların düzenlemesi ile ilgili yapmış olduğu takvimde bu festivalinde yer almasıdır¹⁷⁹.

Kallikrateia ile ilgili olarak derneğe atıfta bulunulması bu yarışmanın jimnik unsuru olmadan sadece müzikal bir yarışma olduğunu düşündürmektedir¹⁸⁰. Diotomus oğlu Kallikrates tarafından kurulan yarışma 12.600 dinar olan ödüllerin dağıtımını vasiyetinde yer alan kişilerin gözetiminde Aphrodite rahiplerine verilmiştir¹⁸¹.

Yarışmanın MS 86'da Domitian tarafından başlatılan Roma'daki *Kapitolia* yarışmasının dört yılda bir (Commodus Dönemi'nde MS 178, 182, 186 ve 190'da kutlandı) yaz başlarında kutlanan yarışma ile çelişmemesi için *Kallikrateianın* Mart MS 182'de kutlanması planlanmıştır¹⁸². *Kallikrateia* yarışmasının MS 182 yılında başladığı kabul edilmekle birlikte sona eriş tarihi hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Muhtemelen MS 4. yüzyılın ilk çeyreğinde Aphrodisias'taki diğer yarışmalarla birlikte bu yarışmada ortadan kalkmıştır.

3.3.6. Adrastea

Aphrodisias'ta düzenlenen *Adrastea* yarışması ile ilgili edindiğimiz bilgiler kentte bulunan yalnızca bir yazıtta yer almaktadır. Bu yazıtta yarışma ile ilgili konulardan iki kez bahsedilmiştir.

MS 180-189 yılları arasında Aphrodisias halkının başvurusu üzerine Eurykles'in yarışma ile ilgili almış olduğu kararı Aphrodisias'a yolladığı¹⁸³ mektupta *Adrastea* yarışmasının Tralles'teki *Nikerateiadan* sonra Herakleia'daki bir festivalden önce yılın dokuzuncu ayında düzenlendiğinden bahsedilmektedir¹⁸⁴. Yarışmanın bahsedildiği tarih bize yarışmanın *Kallikrateia* yarışması ile aynı yıl mı yoksa sonraki yıl mı olacağı

¹⁷⁸ Roueché 1993, 175.

¹⁷⁹ Roueché 1993, 168.

¹⁸⁰ Roueché 1993, 175.

¹⁸¹ Roueché 1993, 167.

¹⁸² Roueché 1993, 168.

¹⁸³ Altın 2022, 81.

¹⁸⁴ Roueché 1993, 167.

konusunda herhangi bir bilgi vermemektedir. Yarışma takvimleri düzenlenirken yarışmacıların hepsine katılabilmeleri ve rekabet etmeleri mümkün olsun diye yarışmaları birbirleriyle çelişmeden düzenlenmektedir. Bu oyun programının içeriği hakkında elimizde çok fazla verinin olmamasından dolayı şimdilik yarışmanın tragedya yazarları için düzenlendiği¹⁸⁵ ve müzik yarışması olduğu düşünülmektedir. Yarışma ile ilgili ele geçen yazıtın son kısmında sadece tragedya yazarlarına verilen para ödülünden bahsedilir¹⁸⁶. Verilen bu para ödülü ile ilgili tablo ödülleri kısmında yer almaktadır (bkn s.18).

Aphrodisias'lı Claudius Adrastus tarafından finanse edilen *Adrastea* yarışması MS 2. yüzyılın sonunda tragedya yazarları için düzenlenen bir yarışma olduğu bilinmektedir. Yarışmayı finanse eden kişi olan Adrastus isminin ise Aphrodisias'ta sık kullanılmasından dolayı Claudius Adrastus'un kim olduğu konusunda net bir bilgi yoktur¹⁸⁷.

Adrastea yarışmasının kutlanmaya başlandığı tarih ve sona erdiği tarihler tam olarak bilinmemektedir. Yarışma ile ilgili şu anda yazılı belge olarak ele geçen tek yazıttan elde edinilen veriler ışığında MS 180 yılında kutlandığını bildiğimiz yarışmanın adı, kim tarafından kurulduğu, tragedya kategorisinde verilen ödül miktarı ve yarışma takvimindeki yeri bilmektedir.

3.3.7. Aphrodisias Kent Yarışı

MS 180'de küratör olarak görev yapan Eurykles tarafından Aphrodisias'a yollanan mektupta bu yarışma hakkındaki bilgimiz oldukça kısıtlıdır. Sadece bu mektupta bahsi geçen şehir yarışmasının kendi zamanın var olduğu ve verilecek olan ödülleri hazırlandığından¹⁸⁸; yarışma için paranın sivil fonlardan geldiği ve belki de yerel rakiplere yönelik bir yarışma olabilir. Eğer yerel rakipler için bir yarışma ise dernekten ve yurttaş çocuklarından oluşan yarışmalar kategorisinde verilen ödül tablosunda yurttaş erkek çocuklarının jimnastik yarışması için bir ödül listesi yer alır;

¹⁸⁵ Roueché 1993, 176.

¹⁸⁶ Uzunaslan 2005, 51.

¹⁸⁷ Roueché 1993, 176.

¹⁸⁸ Roueché 1993, 167.

bu listenin yerel rakipler için yapılan sınırlı bir etkinlikte verilen ödüller listesi olabilir¹⁸⁹. Mektupta verilecek olan ödüllerin tanımının hazırlanması ve ödül listesinin yazılı olduğu ele geçen ilgili yazıtta yurttaşlar için olan ödül listesi bu yarışma ile bağdaştırılabilir.

3.3.8. Hosidius Iulianus Yarışması

Hosidius Iulianus MS 180-189 yılları arasında Aphrodisias'lılara Eurykles tarafından yarışma programlarının düzenlemesi ile ilgili yolanan ikinci mektuptan bilinmektedir¹⁹⁰. Yarışma ile ilgili elde ettiğimiz bir diğer bilgi de tiyatro sahnesinin arkasındaki Zoilos yazıtının üstünde yer alan bloklara Gaius Hosidius Iulianus adına yazılan iki metinden bilmekteyiz¹⁹¹.

Şehir yarışmasının bitiş tarihinden daha sonra olan *Hosidius Iulianus* yarışması ve Iulianus'un vasiyetinde yer alan bir program olması bu yarışmanın Tralles'teki *Nikerateiadan* sonra bir tarihte mi olacağı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır¹⁹². Tiyatroda Hosidius onuruna dikilen iki metinden ilki Hosidius'un anavatanı için yarı yetenek kategorisinde bir yarışma ve tanrıça için adak adamasından dolayı *gerousia* (yaşlılar meclisi) tarafından kendi fonlarını kullanarak onurlandırıldığıdır. Halk ve meclis tarafından da vatanını seven bir hayırsever olarak onurlandırılan Gaius Hosidius Iulianus bir yıl boyunca yarışmalar için para ayırmış ve tanrıça Aphrodite için vasiyetinde belirtildiği gibi altın işlemeli gümüş sunular miras bırakmıştır¹⁹³.

Programı konusunda ayrıntılı bir bilgiye sahip olmadığımız yarışmanın Hosidius'un vasiyetinden de anlaşılacağı gibi bir para ödüllü agon olduğudur¹⁹⁴. Elimizdeki yazılı verilerden yola çıkarak *Hosidius Iulianus* yarışmasının Hosidius onuruna yazılan yazıtların tarihlendirilmesinden yola çıkarak muhtemelen MS 2. yüzyılda kutlandığı düşünülmektedir.

¹⁸⁹ Roueché 1993, 176.

¹⁹⁰ Uzunaslın 2005, 52.

¹⁹¹ Roueché 1993, 176.

¹⁹² Roueché 1993, 167.

¹⁹³ Roueché 1993, 177.

¹⁹⁴ Uzunaslın 2005, 53.

3.3.9. Aphrodisiea Philemoniea

Aphrodisiea Philemoniea hakkındaki bilgimiz ilk olarak küratör Eurykles tarafından Aphrodisias halkına yarışmaların programlarının düzenlenmesi ile ilgili yazılan mektuptur. Ele geçen yazıt ile ilgili Waddington'un restorasyonunu kabul edersek Tatianus'un oğlu Philemon olarak çevrilen cümlede yarışmayı finanse eden kişinin Philemon olduğu düşünülmektedir¹⁹⁵. Mektupta yarışma ile ilgili olarak Tatianus'un oğlu Philemon'un yarışma için ayırdığı paranın 120.000 denarii ulaşmadığından ve yeterli görülen paranın birikmesinden sonra kutlanacağından bahseder¹⁹⁶.

Bu yarışma için elimizdeki diğer yazılı belgeler ise galipleri onurlandıran yazıtlar tarafından sağlanmaktadır. Yarışmanın üçüncü kutlamasından bir galibe ait olan ilk yazıt MS 190 yılına tarihlenmektedir. MS 190 yılına tarihlenen ilk yazıttan yola çıkarak muhtemelen yarışmanın ilk kutlaması standart hesaplama yöntemine bağlı kalarak MS 184'te yapılmış olmalıdır. Yarışma dört yıllık bir döngüye sahip olduğu standart hesaplama yöntemiyle her üç yılda bir gerçekleştiği anlamına gelir. Bu beş yıllık bir döngüden daha az yaygındır erkek çocuklara rekabet etme şansı verilmesi için diğer yarışmalardan daha sık yapılması gereken bir yarışma olabilir¹⁹⁷.

*Aphrodisiea Philemoniean*ın Aphrodisias'ta yapılan diğer yarışmaların aksine programının gymnik yarışlardan oluştuğu söylenebilir¹⁹⁸. Bu yarışmadaki zaferler için yerel erkek çocukları onurlandıran sekiz heykel kaidesinde yazan yarışların besbelli genç erkek sporcular için olduğu ve üç erkek boksör, dört erkek koşucu ve bir erkek pankrasyoncu gibi branşların olduğu¹⁹⁹ *Aphrodisiea Philemoniean*ın gymnik bir programa sahip olduğunu göstermektedir²⁰⁰.

¹⁹⁵ Roueché 1993, 177.

¹⁹⁶ Roueché 1993, 167.

¹⁹⁷ Roueché 1993, 178.

¹⁹⁸ Uzunaslın 2005, 52.

¹⁹⁹ Welch 1998, 557.

²⁰⁰ Uzunaslın 2005, 52.

Aphrodisiea Philemoniea yarışması için ele geçen onurlandırma yazıtlarında *ethnikon* bilgisinin yer almaması bu yarışmanın sadece Aphrodisias halkına açık olduğu söylenebilir²⁰¹.

3.3.10. Derneklerin Düzenlediği Yarışlar

Bu yarışmayı ödüllerin listelendiği yarışmalardan biri olan ‘derneğe üye olanlar’ tarafından sağlanan ödüllerin olmasıdır. Sanatçı derneğinin kendi bütçesinden finanse edilen yarışma ile ilgili elimizdeki tek kanıt bu değildir. Miletos'ta onurlandırılan bir atlet için yazıtta ‘uluslararası kutsal galipler ve taçlandırılmış galipler tarafından kurulan yarışmada’ galip geldi ifadesi; bu yarışmaya bir atıfta bulunur. Ayrıca iki kazanan sporcunun onurlandırılmasında derneklerin düzenlediği Olimpiyat yarışmasına atıfta bulunur; bu onurlandırmalardan birinin Smyrna’da olduğu diğerinin ise yeri belli değildir. Aphrodisias’ta kazanan atletler onuruna dikilen bir onurlandırmada Miletos’ta olduğu gibi tüm oyunculardan ziyade kutsal galiplerin meclisi olduğunu gösteriyor²⁰².

3.3.11. Aphrodeiseia Adonea

Bu yarışma için tek belge Aphrodisias’ta zafer kazanmış bir güreşçiye ait olan onurlandırmadır; bu metin MS 220-230 yılları arasına tarihlenmektedir. Bu da bize bu yarışmanın MS 3. yüzyılın başlarında yapıldığını göstermektedir. Aphrodisias’ta Valerianus Dönemi’nde (MS 253-260) Adonis’in görüntüsü olarak yorumlanabilecek betimlemenin Aphrodisias sikkeleri üzerinde olması bu yarışmanın varlığı için önemli bir kaynak olabilir. W. Drexler bunu sikkeler üzerinde bulunan üç dallı ağaç figürünü Adonis ile ilişkilendirmiş²⁰³ ve bu tasvirler *Adonea* yarışması ile bağdaştırılmıştır²⁰⁴.

3.3.12. Attalea Gordieanea Kapetolia

Attalea yarışması Aphrodisias’ta bulunan üç yazıtta ve ele geçen çok sayıdaki agonistik sikke aracılığıyla bilinmektedir. Ele geçen yazıt ve sikkeler *Attalea*

²⁰¹ Altın 2022, 96.

²⁰² Roueché 1993, 178.

²⁰³ Roueché 1993, 179.

²⁰⁴ Uzunaslan 2005, 52.

yarışmasının İmparator Gordianus III dönemine (MS 238-244) ya da daha sonraki bir döneme tarihlenmektedir²⁰⁵.

MS 3. yüzyılın ortalarında İmparator Gordianus III (MS 238-244) bu yarışmaya kutsal statü verdikten sonra²⁰⁶ yazıtlardan birinde yeni bir yarışma olan *Gordianeae Attaleae Kapitoliayae* ismi bir çelenk içinde sunulur, bu da yarışmanın 'kutsal' bir statüye sahip olduğunu yani zaferin daha düşük statüdeki oyunlarda sunulan nakit ödüllerden ziyade bir çelenkle ödüllendirildiğini gösterir²⁰⁷.

Yazıtlardan birinde Gordianeae Attaleae'nın ebedi yarışma başkanı pozisyonu onun büyük olasılıkla yarışmayı bağışlayan aileyle ya da ilk bağışçıyla akraba olduğunu göstermektedir.

“*Consul*'un oğlu? Aphrodisiaslıların en görkemli kenti Büyük Gordianeae Attaleae'nın ebedi yarışma başkanı Roma İmparatorluğunda ölen arkadaşı Tiberius Claudius Eutykhianus'un naaşını Aphrodisias'a getirerek gömdü.” Yarışmanın başkanından söz edilen bu yazıtta hayatını kaybetmiş adamın bir *consul*'un oğlu ya da onunla ilişkili ve muhtemelen bir senatör, hatta bir *consul* olduğudur. *Attaleae*'nin ebedi yarışma başkanı pozisyonu onun büyük olasılıkla yarışmayı bağışlayan aileyle ya da ilk bağışçıyla akraba olduğunu göstermektedir.

Attalus Aphrodisias seçkinlerinde son derece yaygın bir isimdir. Birkaç yazıtta geçen ve *Attaleae*'yi destekleyen Attalus, *Attaleae* Adrastus ile özdeşleştirilmektedir²⁰⁸.

Attaleae Gordianeae Kapitoliayae'nin yarışma programının Roma'daki *Kapitolia* yarışmasını örnek aldığı ve bu nedenle benzer bir kutsal statüye sahip olduğu adından da anlaşılmaktadır. Valerian döneminde, bir yazıtta *Attaleae Kapitoliayae* olarak karşımıza çıkan yarışma²⁰⁹ ve kentin sikkesinde, her biri muhtemelen bir yarışmayı temsil eden iki agonistik çelenk içeren bir masa yer almaktadır. Yarışmanın kurulmasından sonraki süreçlerde farklı adlarla anılması oyunların programının değişmediği sadece farklı

²⁰⁵ Altın 2022, 82-83.

²⁰⁶ Welch 1998, 557.

²⁰⁷ Roueché 1989, 3.

²⁰⁸ Roueché 1993, 180.

²⁰⁹ Uzunaslan 2005, 54.

isimlerle anıldığını göstermektedir. Muhtemelen *oikoumenik*²¹⁰ ve *eiselastik* kelimeleri yarışmanın durumunu açıklar niteliktedir²¹¹.

Aphrodisias'ta ele geçen yazıt ve sikkeler üzerinde *Attalea* yarışması altı farklı şekilde görülmektedir: *Attaleia*, *Gordianeia Attalea*, *Gordianeia*, *Attaleia Kapetolia*, *Gordianeia Attalea Kapetolia* ve *Megala Gordianeia Attaleia* şeklindedir²¹².

Attalea yarışmasına Gordianus tarafından kutsal statüsü verilmesi yarışmanın yerel bir yarışma olarak başladığını göstermektedir.

3.3.13. Valeriana Pythia

Pythia yarışması ilk olarak Decius Dönemi'nde basılan şehir sikkelerinde görülmektedir. *Pythia* yarışması MS 249'dan birkaç yıl önce kurulmuş olduğu düşünülen yarışmanın daha sonraki yıllarda basılan sikkelerinde Valeriana Pythia olarak adlandırıldığı bilinmektedir²¹³.

MS 3. yüzyılın ortalarında İmparatorlar Gordianus ve Valerianus, Aphrodisias'taki iki yeni yarışmaya kutsal statü vermişlerdir. *Attalea Gordianeia Kapetolia* ve *Valeriana Pythia*²¹⁴. MS 2. yüzyılın sonlarında, Aphrodisias'da müzik yarışması olarak düzenlenen *Lysimakheia* ve *Kallikrateia* gibi yarışmalara ek olarak MS 3. yüzyılın ortalarında Valeriana Pythia'da bu müzik yarışmaları arasına katılmıştır²¹⁵.

Valerianus ve Gallienus İmparatorluklarında Aphrodisias sikkeleri, her biri muhtemelen uluslararası statü yarışmasını gösteren iki çelengi destekleyen, bazen de *oikoumenik* yazılı, ters tipte bir masa gösterilmektedir. *Gordianeia Attalea Kapetolianın* başlıklarından birini taşıyan çelenk; Valerianus Dönemi'ne tarihlenen sikkeler üzerinde, 'Valeriana' ibaresi yer almaktadır²¹⁶. Gallienus dönemine tarihlenen sikkelerde ΠΥΘΙΑ, 'Pythia' adı altında karşımıza çıkmaktadır²¹⁷.

²¹⁰ Roueché 1993, 181.

²¹¹ Uzunaslın 2005, 54.

²¹² Altın 2022, 84.

²¹³ Gökalp Özdil 2016, 169.

²¹⁴ Welch 1998, 557.

²¹⁵ Remijsen 2015, 83.

²¹⁶ Roueché 1981, 119.

²¹⁷ Uzunaslın 2005, 54.

MS 250'lerden önce Aphrodisias'taki oyunlara kutsal ve *oikoumenik* bir statü verildiğine dair kesin bir kanıt yoktur. MS 257'den önce *Gordianea Attaleaya* ve en geç MS 260'larda yeni bir yarışma olan *Valeriana Pythiaya* verildi. Bu yarışmalar Gordianus, Valerianus ve Gallienus yönetimi altında kurulan önemli sayıdaki *Pythia* oyunlarına eklenebilir. *Pythia* oyunlarını kurmanın rahatlığı, tamamen devralınabilecek kendi yerleşik prosedürlerine sahip olmalarıydı²¹⁸.

Pythia yarışmalarının benimsenmesi yani, Delphoi'daki *Pythiayı* örnek alan yarışmalar özellikle MS 3. yüzyılın ortalarında yaygındı. Apollon'un ilk kez Gordianus Dönemi'nde Aphrodisias sikkesinde ortaya çıkması da önemlidir. Ancak *Pythia*, Apollon kültürünün bilinmediği Aphrodisias için uygun değildir. Bu nedenle, frizdeki figürler arasında temsil edilen Apollon'u bulmak ilginçtir²¹⁹. Apollon, yeni Karia ve Phrygia eyaletinin başkenti olarak Aphrodisias'la ilişkili görülebilecek Basilika'yı süsleyen heykelin var olması bu yarışmanın şehrin yeni statüsü ile ilişkilendirilmesi mümkün görünmektedir²²⁰.

3.3.14. Diğer Performanslar

Aphrodisias'ta Roma Dönem'inde yapılan resitaller veya şovlardan bahseden bir grup yazıt bulunmuştur. Aphrodisias'ta MS 3. yüzyıla kadar düzenlenen pandomim performansları, herhangi bir yarışmayla bağlantılı olmadan düzenlendiği bilinmektedir. Performansların sergilendiği Tiyatro ve Odeon'un bu tür faaliyetlerde ve yarışmalarda sıklıkla kullanıldığı bilinmektedir²²¹.

²¹⁸ Roueché 1981, 119.

²¹⁹ Roueché 1981, 119.

²²⁰ Roueché 1993, 182.

²²¹ Roueché 1993, 188.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ONURLANDIRMA YAZITLARI

Aphrodisias'ta festivallere katılan kentleri, sporcuları ve sanatçıları onurlandıran yazıtlar tespit edilmiştir. Aphrodisias'taki festivallerin varlığını sporcular ve sanatçılar için dikilmiş olan onurlandırma yazıtlarından biliyoruz. Kentleri onurlandırmak için dikilen yazıtlar Aphrodisias'taki festivallere bağışta bulunan kentleri yüceltmektedir.

Festivallerin varlığını direk olarak bildiğimiz sporcuları ve sanatçıları onurlandırmak için dikilen yazıtlarda festivallerde derece yapan yarışmacıları onurlandıran ve öven yazıtlardır.

4.1 Kentlerin Onurlandırılmaları

MS. 240 ve 250'lerde başka kentlerde olduğu gibi Aphrodisias'taki yarışmalar hem sayı hem de statüde artış gösteriyordu. Aphrodisias'ta yarışma statülerinin geliştiği süreç çeşitli komşu şehirler tarafından MS 3. yüzyılın ortalarında Aphrodisias'a 'kutsal' statü yarışması için verilen hibeden anlaşılmaktadır. Bu durum muhtemelen Gordianus ve Valerianus'un Aphrodisias'taki *Attalea* ve *Pythia* yarışmalarına verdiği kutsal statü ile ilişkili olabilir²²².

Aphrodisias'ta yapılan kutsal yarışmaları desteklemek için bağışta bulunan kentlerin halklarını onurlandırmak için yazılmış olan onurlandırmalar bulunmuştur. Şu anlık yedi tane kentin onurlandırılmaları bulunmaktadır. Bu onurlandırmalar MS 3. yüzyılın ortalarında kutsal bir yarışmanın düzenlenmesinde veya bağışlanmasında kurban alanında bir kaç kent tarafından katılan halkla kutlanmaktaydı. Buna benzer bir kutlama başka kentlerde de görülmektedir. Örneğin MS 211 yılında Ephesos'ta üçüncü neokorat bağışını kutlamak için temsilciler gönderen şehirlerin halklarını onurlandırmak için benzer onurlandırılmalar vardır²²³.

Phrygia Hierapolis'i halkının halka açık toplantı da yerlerini belli etmek için MS 4. yüzyılda Aphrodisias'da Tetrastoon'daki sütunda Hireapolis halkının yerini belli eden yazıt bulunmaktadır. Kültürel olarak Hierapolis'in kuzeydeki Karia şehirleriyle

²²² Roueché 1993, 182-183.

²²³ Roueché 1993, 187.

bağlantılı olan Asia'nın Roma eyaletinin güneyinde yer alan Kibyra ve Keretapa halklarının kutsal yarışmanın verilmesi için bağışta bulunması ve kentlerin halklarını yüceltmek için onurlandırmalar dikilmiştir²²⁴.

Aphrodisias'ın güneyinde yer alan birbirine komşu Appollonia Salbake, Herakleia Salbake ve Tabea kentlerin halklarını yüceltmek içinde onurlandırmalar bulunmaktadır. Aphrodisias'ta yapılan kutsal yarışmaların düzenlenmesi için bağışta bulunan kentlerin halklarının onurlandırılmaları dikilmiştir²²⁵.

Yazıtların tarihleri kesin bir şekilde bilinmese de içeriklerinin birbirine benzer olması ve yazı karakterlerinin formları bakımından MS 2. veya 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

4.2 Festival Galiplerinin Onurlandırılmaları

Helenistik ve Roma Dönem'lerinde başarılı oyuncular ve sporcular sık sık şehirleri ve bazen de aileleri tarafından ayrıca diğer şehirler tarafından da memleketlerine asılan yazıtlarla ve dikilen heykellerle onurlandırılmışlardır. Aphrodisias'ta buna benzer bir kaç onurlandırma bulunmaktadır. Bu galiplerden birçoğu iyi bir aileden oldukları için övülür ya da seçkin bir aile galip bir sporcunun ve oyuncunun zaferiyle gurur duymak için bu onurlandırmaları dikerlerdi. Aphrodisias'ta da başka yerlerde olduğu gibi yarışmacılar arasında hem iyi aileden erkekler hem de galibiyetleri ile ün kazanan vatandaşlar yer almaktaydı. Bu nedenle odağımızı en başarılı yarışmacılara ve onurlandırılmalarını sağlayan ailelere çevirmekteyiz. Bu onurlandırmalar oyuncuları ve sporcuları sadece zaferleri için değil aynı zamanda da ahlaki değerleri için övmektedir. Onların toplum içindeki işlevleri zaferleriyle şehri yüceltmek değil gençlere bir rehber olarak temel erdemleri de somutlaştırmaktır²²⁶. Aphrodisias'ta bulunan galiplerin onurlandırılmaları hem uluslararası katılan yarışmacıları hem de yerel yarışmacıları kapsamaktadır.

ULUSLARARASI GALİPLER

²²⁴ Roueché 1993, 183/185.

²²⁵ Roueché 1993, 185/186.

²²⁶ Roueché 1993, 191.

SANATÇILAR

Adrastus Oğlu Adrastus, Kutsal Galip

MS 1. yüzyılın sonlarında veya MS 2. yüzyılın başlarına tarihlenen onurlandırma yazıtında kutsal galip olarak anılmaktadır. Konsey, halk, *gerousia*, genç adamlar ve dernek tarafından beşinci kutsal galip Adrastus'un oğlu Adrastus'u en iyi onurla onurlandırdılar. Erdem ve iyi itibar için yaşamış önde gelen bir aileden bir adam olan Adrastus Aphrodisias'ta en sık rastlanan isimlerden birine sahiptir. Yarışmalarda nasıl yarıştığına dair pek fazla bir bilgi yoktur. Dernek tarafından kullanılan 'kutsal galip' ifadesi Smyrna'dan bir yazıtla paralellik gösterirken; bu ifade sanatçılar derneği tarafından kurulan yarışmada galip geldiği anlamına gelmektedir.

'Beşinci kutsal galip' tanımını belki de bunun kutsal bir yarışma olduğundan çok Miletos'ta olduğu gibi (derneğin düzenlediği yarışmada bahsedilen) kutsal galipler tarafından ve kutsal galipler için düzenlenen bir yarışma olduğu söylenebilir. 'Beşinci galip' belki de bu yarışmanın beşinci kutlamasında genel galip olduğunu gösterirken, başka bir yoruma göre yerel dernek tarafından Adrastus'un Aphrodisias'taki oyuncular ile beraber 'beşinci kutsal galip' olarak övülmesi Adrastus'u kutsal yarışmayı kazanan oyuncular arasında beşinci kişi olduđudur²²⁷. Ele geçen yazılı belgeler doğrultusunda Adrastus'un kutsal bir yarışmayı kazanan mı yoksa kutsal bir galip olarak yarışmayı kazanan kişi olduğu net değildir.

Callimorphus, Flütçü, MS 117-138 (Fig.5)

Tüm zamanların ilk ve tek koro flütçülerinin devre galibi kutsal oyunları kazanan Nike'nın rahibi olan [Tiberius] Cladius Agathangelus'un oğlu Callimorphus; *Pythia*, *Aktia*, *Argos*'ta iki kez kalkan, Ephesos *Balbilleada* art arda dört kez ve genel yarışma, Pergamon'da arka arkaya üç kez ve genel yarışma, Antakya Suriye eyalet festivalinde art arda iki kez, Kilikya eyalet festivalinde art arda iki kez, Kyzikos'ta *Olympia* ve genel yarışmada, Ephesos'ta *Olympia Hadrian*'da galip gelmiştir. Yetenek kategorisindeki veya yarı yetenek kategorisindeki yarışmalarda yarıştığı tüm yarışmaları

²²⁷ Roueché 1993, 192-193.

kazandığı belirtilen ve Aphrodisias'taki kazandığı yarışma için dikilen onurlandırmasında bütün başarılarından bahsedilmiştir.

MS 1. yüzyıla kadar Aphrodisias'ta var olan Nike kültünün tek rahibi Callimorphus'un babası olduğu bilinmektedir. Callimorphus koro ile performans sergileyen bir flütçü ve görünüşe göre ard arda dört büyük uluslararası yarışmayı kazanan ilk sanatçıydı. Callimorphus adına dikilen bu onurlandırmada Ephesos'taki *Olympik Hadrian* yarışmasından söz edilen tek yazıttır. Bu ifade ya *Olympia* sıfatı eklenmiş *Hadrian* yarışması ya da *Hadrian'a* eklenmiş Ephesos'un iyi bilinen *Olympia* yarışmasıdır. Her iki durumda da referans Hadrianus'un İmparatorluk Dönemi'nden kısa bir süre sonra veya içinde bir tarihi gösterir²²⁸.

M. Valerius Epaphrodeistus, Kithara Şarkıcısı, MS 2/3 yüzyıl

Doğum ve eğitim açısından seçkin biri olan olağanüstü kithara şarkıcısı, kutsal galip, çoklu galip, Marcus Valerius Narcissus'un oğlu vatandaş ve meclis üyesi olan aynı zamanda da anavatınına bir çok fayda sağlamış Marcus Valerius Epaphrodeistus babası tarafından dikilen heykel ile onurlandırılmıştır.

Kithara şarkıcısı olan Epaphrodeistus kutsal yarışmaları ve daha bir çoklarını kazanmış ve burada geçen çoklu galip başlığı genellikle kutsal galibe eş değer olarak kabul edilir. Epaphrodeistus sadece yarışmayı kazandığı için değil iyi doğumu ve eğitimi içinde onurlandırılmıştır²²⁹.

Melito Kitharacı, MS 3. yüzyıl başları (Fig. 6)

Agroitas olarak da bilinen Melito'nun oğlu Melito pythik ve efsanevi kithara sanatçısı, kutsal galip, sık sık galip gelen, olağanüstü, iyi doğum ve davranış onuruyla ayırt edilen bir adam ve imparator tarafından çok beğenilerek adına dikilen heykelle onurlandırılmıştır. Bu yazıt sayesinde Melito'nun hangi yarışmaları kazandığını da bilmekteyiz. Nikopolis'te *Aktia'yı*, Ephesos'ta *Epheseayı*, Hierapolis'te *Pythiayı*, Hierapolis'te *Aktiayı*, Şam'da *Aktiayı*, Caesarea Stratonos'ta *Aktiayı*, Laodikiea ad

²²⁸ Roueché 1993, 194.

²²⁹ Roueché 1993, 195.

Mare'deki *Pythia*'yı, Kappadokia Kaiseraia'daki eyalet festivalini, Tyre'deki *Herakleia Commodeiayı*, Nikomedia'da Bithynia eyalet festivalini, Tralles'te *Augusteiayı*, Tralles'te iki kez Asya eyalet festivalini, Philadelphia'da Asya eyalet festivalini kazandığını bilmekteyiz.

Melito şarkı söylemeden performans gösteren bir kithara çalgıcısıydı bazen de bir koro eşliğinde efsanevi kitharistes olarak da performans sergiledi²³⁰.

Augustus tarafından Aktium Savaşı alanında kurulan ünlü bir yarışma olan *Aktia*; Melito'nun dikilen onurlandırmasında da anlaşılacağı üzere diğer şehirlerde de *Aktia* yarışmasının kutlandığı bilinmektedir. Ephesos'taki *Epheseaya*, Phrigma Hierapolis'inde *Pythia* veya *Apollonia Ptyhia* yarışmaları ve Laodikiea ad Mare'deki *Pythia* yarışmasında galip bir boksör için yazılmış bir yazıtta yarışmanın ilk kez Caracalla İmparatorluk Dönem'inde yapıldığı ve yarışmayı kazandığı yazmaktadır.

Melito görüntüye göre çeşitli şehirlerin vatandaşlığı ve meclis üyeliği belki de festivallerde özel oturma yerine sahip başarılı bir yarışmacı olarak onurlandırılmıştır²³¹.

SPORCULAR

M. Aurelius?, Uzun Mesafe Koşucusu, MS 211'den sonra MS 3. yüzyıl başları (Fig. 7)

Aphrodisias, Nikomedia ve Ankyra vatandaşı meclis üyesi, uzun mesafe koşucusu, kutsal galip, *Pythia* ve *Aktia* galibi, diğer yarışmaları da kazanan Artemidorus oğlu Agathopous torunu Timokles oğlu Marcus Aurelius'u onurlandırdı. Galatya'nın Ankyra'sında *Asklepeia* erkeklerin uzun yarışı, Bithynia'nın *Hadrianeasını*, Nicomedia'da *Augusteia Severeiayı* erkekler uzun yarışı ve aynı gün çifte yarış ve zırhlı yarış, İznik'te *Augusteiayı*, Pontus'ta *Aktiaya* eş *Hadrianeia Herakleiayı* erkeklerin uzun yarışı ve aynı gün zırhlı yarışı, Philadelphia'da Asya eyalet festivali erkekeler uzun yarışı kazandığı diğer yarışmalar arasındadır. Heykelin dikilmesi onunla birlikte

²³⁰ Roueché 1993, 197.

²³¹ Roueché 1993, 198.

yetişmiş ayırca tanrıça Aphrodite hizmet eden Antidorides tarafından üstlenilmiřtir²³².

Heykelin dikme sorumluluğu galibin üvey kardeşi Antidorides tarafından yapılmıştır; bu ilişki Aphrodisias'ta pek rastlanmayan; ancak Küçük Asya bölgelerinde iyi bilinen bir ilişkiydi. Antidorides Aphrodite'nin hizmetine adanmış biri ve muhtemelen galipleri onurlandıran organlar tarafından sağlanan paranın harcanmasını denetleyen kişi ydi²³³.

Adı Bilinmeyen Pankratiast, ? MS 2/3. yüzyıl (Fig. 8)

Adı bilinmeyen galip Sardeis'te *Asya Eyalet* festivalini, Laodikeia'da, Claudiea'da Mitylene'de, Amonya'da, Hierapolis'te, Laodikeia ad Mare'deki, Suriye'deki Antakya'da, Daphne'deki *Pythiada*, *Nemeiada*, Ephesos'ta *Asia Eyalet* festivalinde, Aphrodisias'ta *Aphrodeisiea Adoneada*? Pankarasyon alanında galibiyetler kazanmıştır. Lahit parçası üzerinde yazılı olan bu bilgiler bu adı bilinmeyen yarışmacının hangi festivalleri kazandığı hakkında bize bilgi verirken kendisi hakkında ve nerden geldiği hakkında bilgiler eksiktir. *Aphrodeisiea Adonea* yarışmasının yazılı olduğu kısım ile ilgili restorasyon net olmadığı için yarışmayı kazanması ile ilgili bilgi de kesin deęildir²³⁴.

Aurelius Akhilles için Onur, MS 212'den sonra MS 3. Yüzyıl

Geç antik çağda yoğun olarak kullanılan Hadrianus hamamlarında atlet Aurelius Akhilles için dikilen onurlandırma yerinde kalmıştır. Tabanın bir tarafında *Olympia* ve *Pythia* oyunlarının isimlerinin silindiği görölmektedir. Ancak bu, Aphrodisias'ın devam eden oyunlarına karşı bir Hıristiyan protestosu olarak anlaşılmamalıdır, çünkü silmeler oyunların düzenlenmediği MS 6. veya 7. yüzyıldan kalma olabilir.²³⁵

Akhilles'in hem nesir hem de manzum olarak onurlandırılması bize net olarak olgusal açıklama sunmaz. Akhilles'in cesareti ve stadyumdaki zaferleri için övülmesi

²³² Roueché 1993, 199.

²³³ Roueché 1993, 200.

²³⁴ Roueché 1993, 202.

²³⁵ Remijsen 2015, 82.

Callicrates gibi başka bir pankratiast olabileceğini düşündürmektedir. L. Robert 'nihai rekabet'e' yapılan atfın en iyi pankrasyon tanımlaması olarak anlaşılacağını söylemektedir. Akhilles'in daha önceki yarışmalarda ve özellikle Ephesos'taki *Olympia* kutlamalarında elde ettiği başarılarla tanıklık eden Ephesos şehrinin sivil kararnamesi bulunmaktadır. Bu kararname Aphrodisias'a ya da başka bir yere gönderilecekti. Bu kararnamenin Ephesos'ta mi yazıldığı yoksa fermanla Aphrodisias'a gönderildiği bilinmemektedir. Bu kararnamenin Aphrodisias'a gönderildikten sonra bestelendiği net değildir. Bu metinlerin ve beraberindeki heykelin yarışma başkanı tarafından ya da Akhilles'in ailesinin bir üyesi tarafından dikildiği ya da parasının ödendiği bilinmemektedir. Akhilles'in *Olympiadaki* başarısı iki kategoride yarışmış olmasıydı. *Olympia* yarışmasında sadece erkek çocuk ve erkekler kategorisi bulunduğundan erkek çocuk kategorisini kazanmış ve erkekler kategorisine geçtiği düşünülmektedir. Akhilles'in bu iki kategoriyi kazanması ve bu yarışmada ödül olarak verilen zeytin dallarından yapılan tacı takmasından bahsedilir. Ayrıca Akhilles'in erkek çocuk kategorisini kazanıp erkekler kategorisine katılması yetişkin erkeklerden daha iyi olduğunu belirtir çünkü erkekler kategorisi yirmi yaş üzeri yarışmacıların katılımıyla gerçekleşmekteydi²³⁶.

Adına iki beyit yazılan Akhilles ilk beyitte nasıl bir yarışmacı ve vatandaş olduğundan bahsedilmektedir. Akhilles'in gayret gösteren ve değerlerine uygun ve adil yarışmacılarla karşılaşan; hem kendi bedenini eğitmiş hem de eğitim de en asil yaşam tarzı ve davranışlarında onurlu bir insan olduğundan söz edilir. Beden ve ruhunun erdemle harmanlanmış bir yarışmacı olması ve yarışmalara tüm cesareti ile katılmasından dolayı takdir edilen bir yarışmacı olduğundan söz edilmektedir²³⁷.

İkinci beyitte ise Akhilles'in birçok eyalette kazandığı zaferlerden bahsetmektedir. *Pythia* yarışmasında sık sık galip geldiği ve rakiplerini *Olympia* yarışmasında şanlı bir şöhretle yendiği ve kutsal *Olympia* sahibi olduğu; zafer için kendisiyle mücadele eden yarışmacıların hiçbirinin ikinci bir yarışmaya çağrılmadığı

²³⁶ Roueché 1993, 205.

²³⁷ Roueché 1993, 204.

belirtilmektedir²³⁸.

Galip için Onurlar, MS 2/3 yüzyıl

Bir galip için yazılan onurlandırma metninin kısa bir parçası ele geçmiştir. Bu galip için tüm zamanların ilk ve tek erkekler kazananı olduğu yazmaktadır.

Sonraki bahsedeceğimiz iki onurlandırma heykeli muhtemelen bir çift oluşturur. Her ikisi de tiyatrodaki bulunmuş dikdörtgen kaideye sahiptirler. Bu iki kaide büyük olasılıkla Kenan Erim, Jale İnan ve E. Alfödi tarafından yayınlanan iki boksör ve pankratiast heykelinin kaideleridir. Söz konusu heykeller MS 3. yüzyılın 2. çeyreğine tarihlendirilmişlerdir; yazı ve metinlerin üçüncü yüzyıldan daha ileri bir tarih önerilmektedir. Her iki durumda da bu onurlandırma yazıtları şehirde bulunan sporcular için yazılmış son metinler gibi durmaktadır²³⁹.

Candidianus, Lig Galibi, MS 3.yüzyıl? (Fig. 9)

Anavatani tarafından onurlandırılan Candidianus *Aktia* galibi ve lig galibi olduğu yazmaktadır.

Piseas, Lig Galibi, MS 3.yüzyıl? (Fig. 10)

Anavatani tarafından onurlandırılan Piseas oğlu, Piseas, lig galibi olduğu yazmaktadır.

Tiyatrodaki bulunan Piseas ve Candidianus iki boksörün önemli galipleri olduğu düşünülmektedir. Heykellerin çıplak ve ellerinde boks yapıldığı sırada koyun derisinden eldivenler giydikleri kayışlar vardır. Piseas'ın heykel kaidesinde Polyneikes imzası bulunmaktadır. Bu iki heykelin antik çağda çok değerli yerel anıtlar olduklarını düşünülmektedir²⁴⁰.

Bu iki sporcunun en büyük farkı lig galibi olmalarıdır. Candidianus'un *Aktia* galibiyeti daha az dikkat çekicidir. Önceki yazıtların aksine bu metinler kısa ve

²³⁸ Roueché 1993, 205.

²³⁹ Roueché 1993, 207.

²⁴⁰ Smith-Ratte 2004, 173.

gelişigüzel görünmektedir. Ama esas işlevleri muhtemelen basitçe heykelleri etiketlemektir. Bu heykeller düzenli olarak dikilen ve daha uzun yazıtlarla atıfta bulunulan heykellerin aksine kısa ve öz yazı yazılarak onurlandırılmışlardır. Belki de daha uzun metinlerle de onurlandırılmış olabilirler²⁴¹.

YEREL GALİPLER

Ele geçen onurlandırmalar Aphrodisias'ta düzenlenen yarışmalardaki tüm galipleri onurlandırır. Bazı onurlandırmalar kesin olmasa da çoğunluğu yerel vatandaşlar gibi görünmektedir.

Apollonius Oğlu?, Heykeltraş, MS 3. Yüzyıl başları ?

Lysimakhea Tatianeanın ilk kutlamasında heykeltraşlar için olan bir yarışmada galip gelmiştir. Hermias oğlu Milan oğlu Milan yarışma başkanıyken *Lysimakhea Tatianeana* heykeltraşların yarışmasını meclis ve halkın kararıyla ilk dört yıllık dönemin heykeliyle kazanan Athenagoras oğlu Apollonius oğlu? oldu. Burada açıklanan yarışma *Lysimakheaya* yarışmasına Tatianos veya Tatiana adında birinden yeni bir bağışın yapılmasıyla oluşturulmuş yeni bir yarışma olmalıdır. Onurlandırmada söz edilen meclis ve halkın yarışmanın yapılmasına mı yoksa heykellerin dikilmesine mi atıfta bulunulduğu net değildir²⁴².

Güreşçi ?, MS 3. Yüzyıl ? (Fig.11)

Aphrodeisaea Adoneayı kazanan güreşçi; Tiberius Claudius Appollonius Beraneicianus Akasson başrahip ve kendi büyükbabası, en seçkin yardımcısı Tiberius Claudius Aurelius Mucianus Apollonius Beroneicianus, Appollonius'un mirasından finanse edilen *neopios* yardımcılığının ilk döngüsünde onurlandırma heykeli dikilmiştir. Görünüşe göre yaşlı Akasson baş *neopios* (tapınak yöneticisi) makamının masraflarının karşılanabileceği parayı vermiş ya da miras olarak bırakmıştı. Bu vasiyetin düzenli aralıklarla para yardımı yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu

²⁴¹ Roueché 1993, 208.

²⁴² Roueché 1993, 209.

fonun kurulmasından sonra vasiyetçinin torunu *neopoiros* yardımcısı olarak paranın kullanımını yönetmiş. Bu metnin muhtemelen büyükbaba Akasson'un dokuncu *Philemoniean*ın baş *neopoirosu* ve *agonothetes*i olarak faaliyetinden sonraki tarih olmalıdır. Eğer metin ofisteki kişisel görev süresinden ziyade fonuna atıfta bulunmuyorsa²⁴³.

Bundan sonra bahsedilecek olan onurlandırma yazıtlarının tümü erkek çocuk galiplerden yani oniki ila onyediyedi yaş grubunda olanlardan söz etmektedir. Bu yazıtlarda bahsedilenlerin hepsi birer sporcu olarak kariyer yapmaya devam etmeyeceğinden atletik aktivitelerin hiçbir şekilde özel bir grupla sınırlı olmadığını ancak zengin ailelerin çocukları için düzenli bir aktivite olduğunu hatırlatmaya değer. Bu bölümdeki tüm galipler şehrin jimnastik salonlarında eğitim almış ve hepsi erkek çocuklar kategorisinde yarışıp bazıları da yetişkin erkekler kategorisinde devam etmişlerdir²⁴⁴.

Zeno Oğlu Zeno, Güreşçi, MS 3.yüzyıl

Zeno oğlu Chares oğlu Zeno oğlu Zeno Aeneas şehrin önde gelen aile ve rütbesinden kutsal ve devamlı galip, olağanüstü oğlan güreşçi. Menestheus Papias'ın oğlu Apollonius'un oğlu Menestheus Isobounos, tanrıça Aphrodite'nin baş *neopoirosu* ve *agonothetes* iken söz verdiği gibi kendi kaynaklarını kullanarak bu heykeli dikmiştir. Zeno Aeneas çeşitli şehirlerde çeşitli yarışmalarda zaferler kazanmış ancak son satırın ima ettiği bu heykelin Aphrodisias'ta kazanmış olduğu bir zafer vesilesiyle dikildiği²⁴⁵.

Geriye kalan tüm onurlandırma yazıtları *Philemoniean* yarışmasında galip gelen oğlanları kapsamaktadır. *Philemoniean*ın üçüncü kutlamasından belki de yirminci kutlamasına kadar nerdeyse elli yıllık bir dönemi kapsar. Yarışma muhtemelen MS 182'de kutlandı ve görünüşe göre üç yılda bir düzenlenmekteydi. Ele geçen heykel ve yazıtların hepsi stil ve orantı olarak birbirine çok benzer ve hepsi kentin kuzeydoğusundaki bölgede bulunmuştur. Galip gelen bu oğlan çocukları eğitim aldıkları

²⁴³ Roueché 1993, 210.

²⁴⁴ Roueché 1993, 210.

²⁴⁵ Roueché 1993, 211.

spor salonunda düzenli bir anma geleneği varmış gibi görünmektedir²⁴⁶.

Artemidorus'un Oğlu?, Erkek Çocuk Boksör, Üçüncü Philemoniea'da galip MS 190? (Fig. 12)

T. Aelius Adrastus'un yarışma başkanı olduğu *Aphrodeisiea Philemonieanin* üçüncü dört yıllık kutlamasında oğlan güreşinin kazananı Demophantes'in oğlu Artemidorus'un oğlu? kazandı. Heykelin dikimi küratör Ulpius Eurykles'in talimatına göre Philemon'un varislerinden olan babası Artemidorus tarafından gerçekleştirilmiştir.

Androneicianus'un Oğlu Andreas?, Erkek Çocuk Koşucu, Üçüncü Philemoniea'da galip MS 190?

Aphrodeisiea Philemonieanin üçüncü dört yıllık kutlamasında erkek çocuk koşu yarışını kazanan Androneicianus'u oğlu Andreas²⁴⁷.

Erkek Çocuk Koşucusu?, Beşinci Philemoniea'da galip, MS 196?

Aphrodeisiea Philemonieanin üçüncü dört yıllık kutlamasında erkek çocuklar koşu yarışını kazanan yarışma başkanları Marcus Antonius Apellas Severinus liderliğindeki *neopoiios* idi. Yazıtta kimin yarışmayı kazandığı belli değildir²⁴⁸.

Zeno'nun Oğlu Zeno, Erkek Çocuk Koşucu, Dokuzuncu Philemoniea Galibi, MS 208?

Aphrodeisiea Philemonieanin dokuzuncu dört yıllık kutlamasında erkek çocuklar koşu yarışını kazanan Hermias oğlu Zeno oğlu Zeno yarışma başkanları Tiberius Claudius Apollonius Beroneicianus Akasson liderliğindeki *neopoiostu*. Heykelin dikimini Apollonius oğlu Philetos oğlu Tychicus para ödülüyle üstlendi. Heykelin dikilmesinden Tychicus'un neden sorumlu olduğu açık değildir; ancak başkanlık yapan Apollonius Beroneicianus Akasson, baş *neopoiiosun* işlevlerini finanse

²⁴⁶ Roueché 1993, 212.

²⁴⁷ Roueché 1993, 213.

²⁴⁸ Roueché 1993, 214.

etmek için para bırakmış olarak tanımlanıyor. Bu nedenle, bu yazıt, bu vasiyetten sonraya ait olabilir. Bu durumda Tychicus, fonun yönetiminde baş-*neopoi*osun işlevlerini yerine getirmiş olabilir²⁴⁹.

Erkek Çocuk Koşucu, Onbeşinci Philemoniea Galibi, MS 226?

*Aphrodeis*ia Philemonieanın on beşinci dört yıllık kutlamasında erkek çocuklar koşu yarışını kazanan; yarışma başkanları, başrahip Zelus'un oğlu Julius Aurelius Charidemus tarafından yönetilen *neopoi*oi idi. Heykelin dikimini babası Julius Craterus üstlendi. Yarışı kazananın babasının adı Aphrodisias'ta tasdik edilmiş ve başka bir Julius Craterus bilinmemektedir²⁵⁰.

Antonius Antiochus, Erkek Çocuk Boksör, Onbeşinci Philemoniea Galibi, MS 226?

*Aphrodeis*ia Philemonieanın on beşinci dört yıllık oluşumu için kutlanan yarışmada erkek boksunu kazanan Metrodorus'un oğlu Antonius Flavius Antiochus; yarışma başkanları *neopoi*os Julius Aurelius Charidemus tarafından yönetilen sofist, Zelus'un oğlu ve Zelus'un torunu, (ki bunlar) yüksek rahipler ve kuruculardı. Heykelin dikimini babası Antonius Flavius Metrodorus üstlendi. Metrodorus ve Antiochus, Aphrodisias'ta iyi bilinen isimlerdir; Antonius Antiochus, başka bir üçüncü yüzyıl yazıtında geçer. Onbeşinci Philemonieanın yarışma başkanı Julius Aurelius Charidemus burada daha ayrıntılı olarak anlatılmaktadır²⁵¹.

Menander Oğlu, Erkek Çocuk Pankratiast, ? Philemoniea Galibi, MS 230-240?

Meclis Menander oğlu Menander'i tanrıça Aphrodite'nin en belirgin *neopoi*osu tarafından Philemoniean yarışmasının kutlamasında oğlanlar pankrasyonunda üstün bir şekilde yarıştı. En ünlü Antonius Car(?minius) Popilius Agelaus, şef-*neopoi*os tarafından yönetilen; Heykelin dikilmesi bütün meclisin geliriyle (organize edilen) Antonius Aurelius Euelpistus, Boularch tarafından gerçekleşti. Hangi Menander'in taç

²⁴⁹ Roueché 1993, 215.

²⁵⁰ Roueché 1993, 216.

²⁵¹ Roueché 1993, 217.

giydiği yarışmayı kazandıktan sonra önünen dikilen heykelden anlaşılacaktır²⁵².

Menander'in basitçe üstün bir rekabet içinde olduğu söylenebilir. Burada kullanılan ifade bir çeşit teselli olarak kazanmadığıdır. Son satırlar onun kazandığını ve bundan önce dikilen heykeller gibi taçlandırıldığını gösterir. Yalnızca başarısından dolayı değil, aynı zamanda sosyal statüsünden veya daha özel olarak babasının konumundan dolayı da onurlandırılmış olması muhtemel görünüyor. Menander'in pankrasyonda yalnızca başarısız bir şekilde rekabet etmesine rağmen, başka bir olayda, büyük olasılıkla boks veya güreşte galip gelmesidir, çünkü bunların her biri pankrasyonun unsurlarıdır. Boularch adı kentte başka bir yerde geçmemektedir. Menander ise Aphrodisias'taki tüm isimler arasında en yaygın olanlardan biridir. Agonotenin tam adı muhtemelen Antonius Car(minius) Po(pilius) Agelaus; Carminius, aslen Attouda'dan gelen, ancak ikinci yüzyılın ortalarından itibaren Aphrodisias'ta aktif olan büyük Carminii ailesi ile bir bağlantıya atıfta bulunur²⁵³.

Erkek Çocuk Boksör, Yirminci Philemoniea Galibi, MS 241?

Meclis ... erkek çocuk boksörü Tiberius Claudius'un yarışma başkanı olduğu *Aphrodeisiea Philemoniean*ın yirminci dört yıllık olay yarışmasında erkek çocuklar boksunu üstün bir başarı ile kazanan iyi bir aileden gelen oğlan boksörü onurlandırdı. Apollonius Marcianus ... Asiarkh ve ülkesinin baş rahibi; anıtın dikilmesi, baş *neopoios*, Asya'nın yüksek rahiplerinin oğlu ve torunu Tiberius Julius Candidus Claudius Hegemoneus'un ve konsoloslukların akrabası olan yüksek rahiplerin liderliğindeki en belirgin tanrıça Aphrodite'nin *neopoioi* tarafından denetlendi. Bu metin çok net olmasa da, görünüşe göre bir yarışmanın yirminci kutlamasında bir erkek güreş maçına atıfta bulunuyor. Metnin geri kalanının çoğu özel isimlerden oluşuyor; neden bu kadar çok gerekli olduğu tam olarak belli değil. Buradaki restorasyon, burada adı geçen bazı kişilerin de bulunduğu, yayınlanmamış birkaç kitabeye dayanmaktadır. Sonraki satırlar, muhtemelen anıtın dikilmesinden sorumlu oldukları için *neopoioi* ve onların baş *neopoiosunu* tanımlar. Başlıca *neopoiosun*, MS 239'da Aphrodisias'ın III. Gordianus'un büyükelçisi Claudius Hegemoneus ile özdeşleştirilmesi neredeyse

²⁵² Roueché 1993, 218.

²⁵³ Roueché 1993, 219.

kesindir. Metnin son kısmı muhtemelen heykelin dikilmesi, 'sermaye miktarı' restore edilmesi için mali düzenlemeleri açıklıyor ve muhtemelen onun idaresini denetlemekten sorumlu birinin adını veriyor²⁵⁴.

Polchronius, Boksör, MS 4/6Yüzyıl?

“Boksör Polychronius 2 1/3” üzerinde yazılı bir metin bulunan tek kaptır. Beraberinde bulunan diğer kaplarda sadece sayılar vardır. Bu metindeki sayıda bir ağırlığı ya da fiyatı belirttiği düşünülmektedir. Polychronius, bir boksör olarak tanımlanır, ancak bunun muhtemelen kavanozun sahibi ile bir ilgisi olduğu düşünülmemektedir.

Geç Roma döneminde atletik performansların bir eğlence olarak sunulmaya devam etmesi ve sivil seçkinlerin üyelerini cezbeden ve bu tür performansların daha önceki atletik yarışmalarda olduğu gibi devam etmediği, ancak Polychronius'un boksu erken dönemlerde yapılan sportif bir aktivite yerine eğlence için yapılan bir aktivite olarak yaptığı görülmektedir²⁵⁵.

²⁵⁴ Roueché 1993, 220.

²⁵⁵ Roueché 1993, 221.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Peloponnesos yarımadasının batısında Olympia'da MÖ 776 yılında ilk festival kutlanmaya başlamıştır. Helen tanrıları onuruna ve dini bir ritüel olarak kutlanan agonistik festivaller yapılmaktaydı. Helen dünyasında büyük tanrılar onuruna belirli yerde ve az sayıda festivaller düzenlenmiştir. Roma Dönemi'nde Helen geleneği yarışmaların devam etmesi, kentlerin yerel tanrı onuruna kutlamalar yapmaları ve imparatorların yerel festivallere yapmış olduğu destekle festivallerin imparator kültürüyle birleştirildiği bilinmektedir.

Anadolu'da bilinen kentlerde bu tür festivallerin kutlanmaya başlaması daha erken tarihlerde görülmektedir. Aphrodisias'ta festivaller Roma İmparatorluk Dönemi'nde başlanmış olmasına rağmen festival sayıları hızlıca çoğalmıştır. Aphrodisias'taki festivallerin çoğu kentin zengin hayırseverleri tarafından desteklenmiştir.

Aphrodisias'ta genellikle atletik ve müzikal festivallerin yer aldığını ve festivallerinin çoğunun para ödüllü yarışmalar olduğunu görmekteyiz. Elde edilen veriler doğrultusunda festivallerin kimler tarafında kurulduğu aynı zamanda finanse edildiği ve yarışmaların kutlanma döngüleri hakkında da bilgiler elde etmekteyiz.

MS 1. ve 3. yüzyıllar arasında kutlandığı bildiğimiz festivaller hakkındaki edindiğimiz bilgiler yarışmalara katılan sporcular için dikilen onurlandırma yazıtlarından ve Roma Dönemi'nde küratörler ve şehirler arasında yazılan mektuplar sayesinde bilmekteyiz. Aphrodisias'ta kutlanan ilk festival yarışmayı kazanan bir sporcunun onurlandırma yazıtında geçen MS 1. yüzyılda kutlanmaya başlanan *Aphrodeiseia Isolympia*'dır. Olympia oyunlarına eşit ve aynı programa sahip olduğunu gösteren Isolympia ismini almış olan bu yarışma hakkındaki tek kaynağımız Rhodos'tan bulunan sporcuyu onurlandırmak için dikilen heykeldir.

Aphrodisias'taki para ödüllü olan festivallerin artmasıyla sporcuların ve sanatçıların katılımı çoğalmıştır. Aphrodisias'ta ve diğer kentlerde artan festivallerin birbirleriyle denk gelmemesi için kentler kendi aralarında takvimler düzenlemiştir.

Aphrodisias'ta çoğu festival yerel hayırseverler tarafından finanse edilmektedir. Bu festivaller hayırseverlerin ismini almış olan *Hosidius Iulianus*, *Adrasteia*,

Kallikrateia, *Lysimakheia* ve *Aphrodeisia Philemoniea* festivalleridir. Bu kişiler vasiyetlerinde festivallerin yapılması için belli bir miktar para hibe ettikleri ve yarışma programının nasıl olması gerektiğini yazmaktaydı.

Roma Dönemi'nde İmparatorların da yerel festivallere destek olduğunu biliyoruz. Aphrodisias'ta buna örnek olabilecek iki yarışma mevcut. Roma İmparatorları Gordianus ve Valerianus MS 3. yüzyıl ortalarında Aphrodisias'taki *Attalea* ve *Pythia* yarışmalarına kutsal statü vermişlerdir. Kutsal statü verdikleri bu yarışmaların önüne Aphrodisias kenti tarafından İmparatorların ismi verilmiştir. Aldıkları statüden sonra yarışmaların isimleri *Attalea Gordieanea Kapetolia* ve *Valeriana Pythia* olmuştur.

Aphrodisias'ta ve diğer şehirlerde de kutlanan bir yarışma olan *Epnikia* festivali Roma Dönemi'nde kazanılan bir zaferi kutlamak için yapılan bir festivaldi. Aphrodisias'ta bu festivalin yapıldığını festivalin kutlandığı zaman basılan sikkelerden bilmekteyiz. Bu festivalin sürekli yapıldığına dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Askeri bir zafer sonrası yapılan kutlama için bir sefer basılan bu sikkelerden festivalin bir kez yapıldığı düşünülmektedir.

Aphrodisias'ta spor faaliyetlerinin gösterildiği yarışmaların yanı sıra müzikal yarışmalarda mevcuttu. *Lysimakheia*, *Kallikrateia* ve *Valeriana Pythia* yarışmaları dramatik ve müzikal yarışmalar kurulmuştur.

Aphrodisias'ta sporcuların ve sanatçıların katıldığı festivallerin yanı sıra *Lysimakheia Tatianeia* festivalinde heykeltıraşların yarıştığı bir kategoride olduğu festivalin ilk kutlamasında kazanan bir heykeltıraş için dikilen onurlandırma yazıtında mevcuttur.

Aphrodisias'ta yarışmaların başlaması geç tarihte olmasına karşın sayılarındaki artış çok hızlı bir şekilde olmuştur. Çeşitli festivallerin ve para ödülünün olduğu Aphrodisias sporcuların yarışmak için buradaki festivalleri takvimlerine eklediği bir kent olmuştur.

MS 3. yüzyılın sonlarına doğru Hıristiyanlığın yayılması ve baskısıyla Aphrodisias'ta ve Anadolu'da festivaller yavaş yavaş kaybolmuştur. Fakat MS 5. yüzyılda Aphrodisias'ta kutlandığını bildiğimiz bir Suriye festivali olan *Maiouma* festivali atletik ve müzikal festivallerin ortadan kalkmasından sonra da kutlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Arnold 1972** R. Arnold, "Festivals of Ephesus", *American Journal of Archaeology*, Vol. 76, No.1, Jan. 1972, 17-22.
- Altın 2015** R. Altın, "Yazıtlar Işığında Pisidia Bölgesi Agonları", Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2015.
- Altın 2022** R. Altın, "Roma İmparatorluk Çağı Küçük Asya'sında Özel Şahıs İsmiyle Anılan *Agon*'lar", Yayınlanmış Doktora Tezi, Bursa, 2022.
- Bean 2000** G. E. Bean, *Eskiçağda Menderes'in Ötesi*, İstanbul, 2000.
- Blanco-Pérez 2018** A. Blanco-Pérez, "Epinika: Celebrating Roman Victory in the Eastern Provinces of the Empire", *Tyche; Beitrage our Alten Geschichte; Papyrologie und Epigraphic*, Band 33, 2018, 9-33.
- Brunet 1997** S. Brunet, "The Date of the First Balbillea at Ephesos", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, Bd. 117, 1997, 137-138.
- Chaniotis 2010** A. Chaniotis, "New Evidence from Aphrodisias Concerning the Rhodian Occupation of Karia and the Early History of Aphrodisias", *Hellenistic Karia, Ed. by. Rite Van Bremen and Jan-Mathieu Carbon*, Paris-Bordeaux 2010, 455-576.

- Chaniotis-De Staebler 2018** A. Chaniotis - P. D. De Staebler, “Gladiators and Animals. New Picorial Graffiti from Aphrodisias and their Contexts”, *Philia 4*, 2018, 31-54.
- Coşgun 2011** S. Coşgun, “Eski Yunan’da Çocukların ve Gençlerin Eğitimi”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2011.
- Crowther 2007** N. B. Crowther, *Sport in Ancient Times*, London, 2007.
- Çokbankir 2010** N. Çokbankir, “Yazıtlar Işığında Roma İmparatorluk Çağı Küçük Asya Agonları ve Sporcuları”, Yayınlanmış Doktora Tezi, Antalya, 2010.
- Çokbankir Şengül 2013** N. Çokbankir Şengül, Antikçağda Küçük Asya’daki Sporcular: Sosyal Durumları, Profesyonellik ve Kentler, *Cedrus*, 2013, 151-162.
- Dalkılıç 2020** E. Dalkılıç, “Antik Yunan Döneminde Spor”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2020.
- Doruk 1989** S. Doruk, “Aphrodisias; Araştırmalar- Kazılar- Tarihçe” Belleten, Cilt 53, Sayı 207-208, 1989, 553-564.
- Eliade-Couliano 1997** M. Eliade - I. P. Couliano, “Dinler Tarihi Sözlüğü”, Çek. Ali Erbaş, 1997.
- Erim 1986** K. T. Erim, *Aphrodisias City of Venus Aphrodite*, 1986.
- Erol-Özdizbay 2012** A. Erol-Özdizbay, “Perge Sikkelerinde Agonistik Ödül Taçları”, *Adalya*, Sayı:15, 2012, 203-222.

- Ekici 2013** M. Ekici, Karia Şehir Sikkeleri ve Lagina'da Bulunan Sikkelerin Değerlendirilmesi, Yayınlanmış Doktora Tezi, Konya 2013.
- Forbes 1955** C. A. Forbes, "Ancient Athletic Guilds", *Classical Philology*, Vol. 50, No. 4, 1955, The University of Chicago Press, 238-252.
- Gardiner 1930** E. N. Gardiner, *Athletics of the Ancient World*, 1930.
- Golden 2004** M. Golden, *Sport In The Ancient World From A to Z*, London, 2004.
- Gouw 2008** P. Gouw, "Hadrian and the Calendar of Greek Agonistic Festivals. A New Proposal dor the Third Year of the Olympic Cycle", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, Bd. 165, 2008, 96-104.
- Gökalp Özdil 2016** N. Gökalp Özdil, "The Heavy Athlete M. Aurelius Eutyichion from Nysa ad Maeandrum", *Philia 2*, 2016, 163-176.
- Hedrick Jr. 2007** C. W. Hedrick Jr., Religion and Society in Classical Greece, A Companion to Greek Religion Edited by Daniel Ogden, 2007, 283-296.
- Hervás 2018** R. G. Hervás, "Competing for the Emperor: Games and Festivals Honour of Hadrian", *ARYS Antigüedad Religiones y Sociedades*, 2018.
- İzник 2006** E. İzник, "Roma İmparatorluğu Döneminde Frigya Epiktetos Merkezlerinde (Dorylaeum, Nacolea, Midaeum, Cotiaeum,

- Aezani) Sosyopolitik, Sosyoekonomik ve Sosyokültürel Yapı”, Yayınlanmış Doktora Tezi, Eskişehir, 2006.
- Kalinowski 2021** A.Kalinowski, *Memory, Family and Community in Roman Ephesos*, Cambridge, 2021.
- Kotsori 2019** I. S. Kotsori,”Ancient Festivals and Their Cultural Contribution to Society”, *Open Journal for Studies in History*, 2019, 2, 19-26.
- Kyle 2015** D. G. Kyle, *Sport and Spectacle in the Ancient World*, 2015.
- Lehmann 2009** C. M. Lehmann, “Early Greek Athletic Trainers”, *Journal of Sport History*, Vol. 36, No 2, 2009, 187-204.
- Lehner 2004** M. F. Lehner, “Die Agonistik im Ephesos der römischen Kaiserzeit”, Yayınlanmış Doktora Tezi , München, Herbst 2004, 233.
- MacDonald 1991** D. J. MacDonald, “Some Problems in Aphrodisian Numismatics”, *JRA Supplementary Series Number 2, Aphrodisias Papers 2*, 1991, 169-175.
- Magie 1950** D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century after Christ*, 2 Vols, 1950.
- Malay 1987** H. Malay, *Epigrafi*, İzmir, 1987.
- Miller 2004** S. G. Miller, *Ancient Greek Athletics*, London, 2004.
- Neils-Tracy 2003** J. Neils- S. V. Tracy, *The Games at Athens, American School of Classical Studies at Athens*, 2003.

- Ögüş 2014** E. Ögüş, “Archaeology of Aphrodisias”, *Encyclopedia of Global Archaeology*, 11 Vols., 2014, 289-294.
- Özcan 2022** S. Özcan, “Aizanoi Antik Kenti’ndeki Gladyatör Betimleri”, *Amisos*, 2022, 7/12, 99-120.
- Papakonstantinou 2016** Z. Papakonstantinou, “The Hellenistic Agonothesia: Finances, Ideology, Identities”, *Athletics in the Hellenistic World*, 2016, 95-112.
- Pleket 2004** H. W. Pleket, “The Olympic Games in Antiquity”, *European Review*, Vol. 12, No. 3, 2004, 401-413.
- Pomeray 2020** S. B. Pomeray, *Antik Yunan’ın Kısa Tarihi Siyaset, Toplum ve Kültür*, Çev. Oğuz Yarlıgış, 2020.
- Ratte 2008** C. Ratte, “The founding of Aphrodisias”, *JRA Supplementary Series Number 70, Aphrodisias Papers 4*, 2008, 7-36.
- Remijsen 2015** S. Remijsen, *The and of Greek Athletics in Late Antiquity*, 2015.
- Robert 1966** L. Robert, “Deux Inscriptions Agnostiques de Rhodes”, *Archaiologike Ephemeris*, 1966, 108-119.
- Robert 1970** L. Robert, “Deux Concours Grecs à Rome”, *In: Comptes rendus des Séances de l’Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 114 année, N.1, 1970, 6-27.

- Roueché 1981** C. Roueché, "Rome, Asia and Aphrodisias in the Third Century", *The Journal of Roman Studies*, Vol. 71, 1981, 103-120.
- Roueché 1989** C. Roueché, *Aphrodisias in Late Antiquity*, 1989.
- Roueché 1993** C. Roueché, *Performers and Partisans at Aphrodisias in the Roman and Late Roman Periods: A Study Based on Inscriptions from the Current Excavations at Aphrodisias in Caria*, London: Society for the Promotion of Roman Studies, 1993.
- Roueché 2007** C. Roueché, "From Aphrodisias to Stauropolis", *Article in Bulletin of the Institute of Classical Studies*, Mart 2007, 230.
- Sarraazanas 2017** C. Sarraazanas, "Agonothetes", *The Encyclopedia of Ancient History*, 2017, 1-2.
- Slowikowski 1989.** S. S. Slowikowski, "The Symbolic Hellanodikai", *Aethlon* 7.1, 1989, 133-141.
- Smith-Ratte 1993** R. R. R. Smith - C. Ratte, *Archaeological Research at Aphrodisias in Caria*, 1993.
- Smith-Ratte 2004** R.R.R. Smith - C. Ratte, "Archaeological Research at Aphrodisias in Caria", *American Journal of Archaeology*, Vol. 108, No. 2, 2004, 145-186.
- Sweet 1987** W. E. Sweet, *Sport and Recreation in Ancient Greece A Sourcebook with Translations*, London, 1987.

- Tekin 2008** O. Tekin, Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş, İstanbul, 2008.
- Tekin-Tekin 2014** A.Tekin-G. Tekin, “Antik Yunan Dönemi: Spor ve Antik Olimpiyat Oyunları”, *Tarih Okul Dergisi*, Sayı:18, 121-140.
- Türkan 2021** A. Türkan, “MS II. Yüzyılda Aizonai - Roma İlişkileri: Tasfiye ve Yeni Düzen”, *Archivum Anatolicum*, 2021, 15/1, 513-537.
- Uzunaslan 2005** A. Uzunaslan, “Aphrodisias Agonları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:13, 2005, Isparta, 37-68.
- Uzunaslan 2010** A. Uzunaslan, “Mimari Tipoloji ve Fonksiyon Açısından Aphrodisias Stadyumu”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:21, 2010, Isparta, 11-42.
- Üreten 2003** H. Üreten, “Hellenistik Dönem’de Pergamon’da Görev Yapmış Olan Gmynasiarkhos’ların Onurlandırılmaları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı 43/2, 2003, 175-186.
- Von Nijf 2001** O. Von Nijf, “Local Heroes: Athletics, Festivals and Elite self-fashioning in the Roman East”, Ed. Simon Goldhill, *Being Greek and Rome, Cultural Identity, the Second Sophistic and the Development of Empire*, 2001, 306-334.
- Zekioğlu-Kalkan 2019** A.Zekioğlu-N.Kalkan, “Anatolian Cultural Heritage: Ancient Stadiums Related to Sport or Physical Culture?”, *Universal Journal of Educational Research*, Sayı:7, 2019, 106-110.

Ward 2022

J. K. Ward, *Searching for the Divine in Plato and Aristotle Philosophical Theory and Traditional Practice*, United Kingdom, 2022.

Welch 1998

K. Welch, "The Stadium at Aphrodisias", *American Journal of Archaeology*, Vol. 102, No. 3, 1998, 547-569.

FIGÜRLER LİSTESİ

Figür 1: Karia Bölgesi Kuzeydoğu haritası (Ratte 2008, 8, Fig. 3)

Figür 2: Menderes Nehri Haritası (Ratte 2008, 7, Fig. 2)

Figür 3: Aphrodisias Kent Planı (Smith-Ratte 1997, 2, Fig. 1)

Figür 4: Aphrodisias-Plarasa sikkesi (Ekici 2013, 15, Fig. 6)

Figür 5: Genç Şarkıcı ve Flüt Çalgıcısı MÖ 500 (Neils-Tracy 2003, 14, Fig.10)

Figür 6: Kithara Çalgıcısı MÖ 4. yüzyıl başları (Neils-Tracy 2003, 14, Fig.11)

Figür 7: Dört uzun mesafe koşucusu, Panatheniak ödül amphorası arka yüzü, MÖ 480 (Neils-Tracy 2003, 18, Fig.12)

Figür 8: Yargıç ve biri kol büken iki yaşlı pankrastist, Panathenaik ödül amphrosının arka yüzü, MÖ 480-470 (Neils-Tracy 2003, 22, Fig.19)

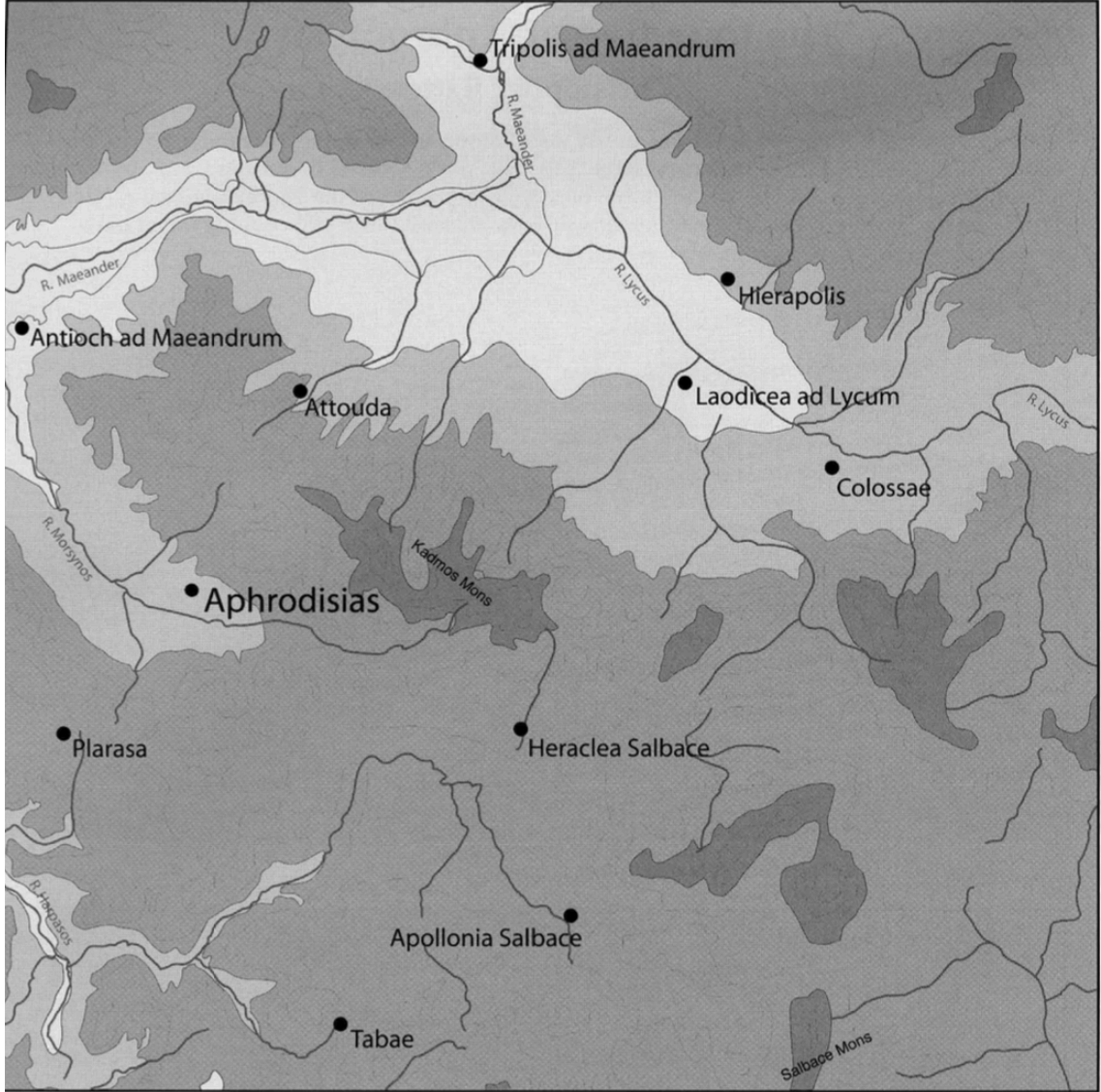
Figür 9: Candidianus (Smith-Ratte 2004, 175, Fig. 28)

Figür 10: Piseas Boksör heykeli (Smith-Ratte 2004, 175, Fig. 27)

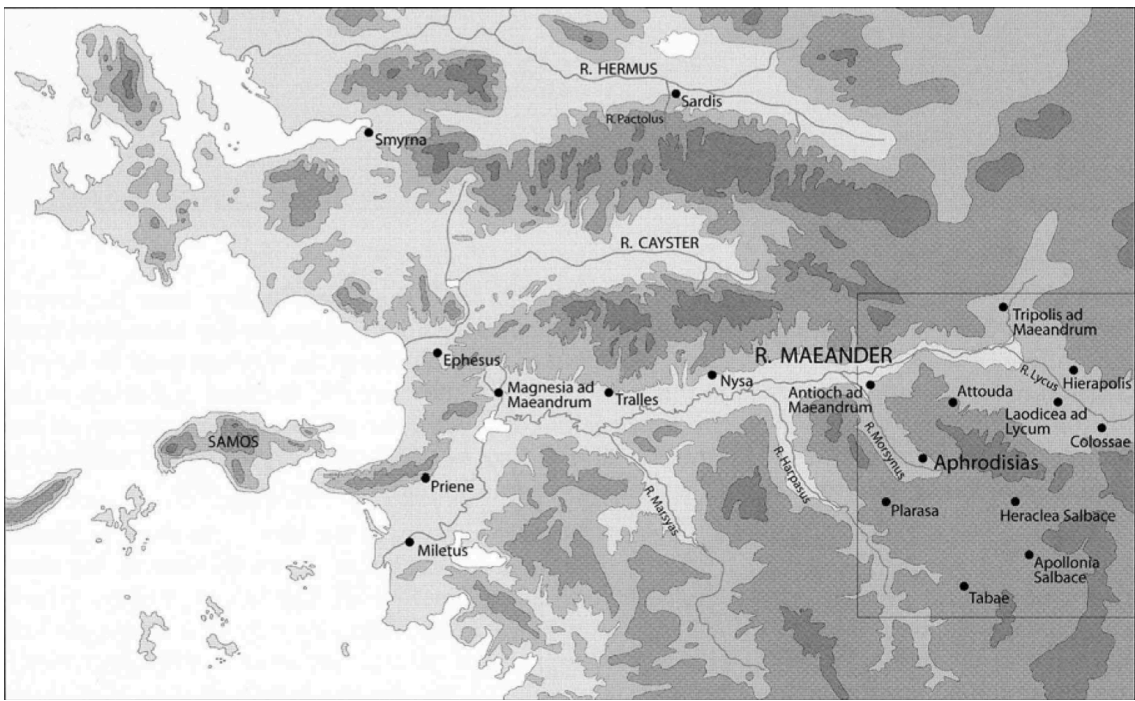
Figür 11: Güreşçi ve Antenörü, MÖ 500, Skyphos (Neils-Tracy 2003, 20, Fig.17)

Figür 12: İki Boksör, Biri yumruk atmak üzereyken diğeri yenilgiyi göstermek için sağ işaret parmağını uzatırken, MÖ500, Kylixs (Neils-Tracy 2003, 21, Fig.18)

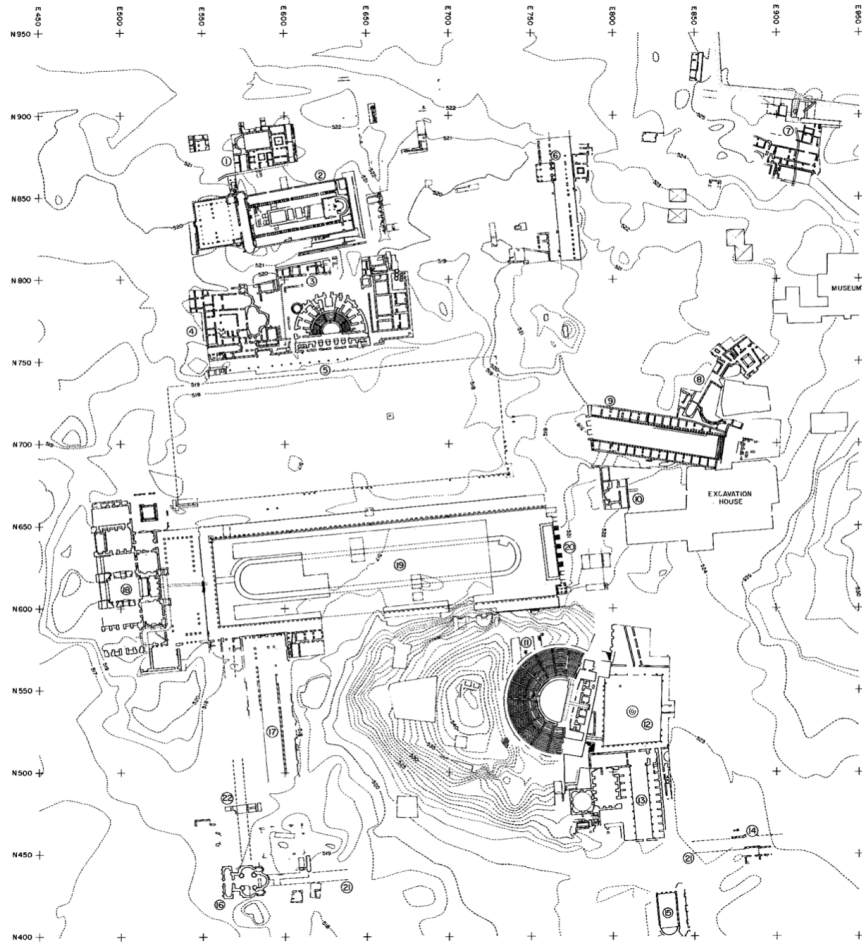
FIGÜRLER

Figür 1: Karia bölgesi genel görünüm.

Figür 2: Menderes nehri haritası.

Figür 3: Aphrodisias Kent Planı.

Figür 4: Aphrodisias ve Plarasa sikkesi.

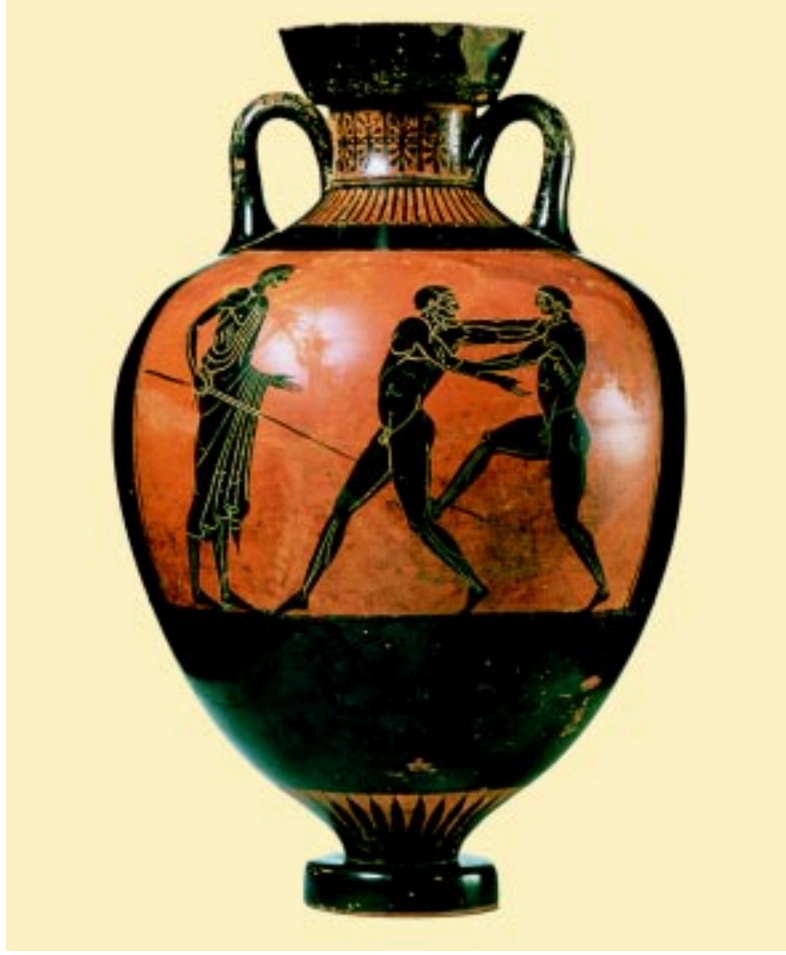
Figür 5: Genç Şarkıcı ve Flüt Çalgıcısı MÖ 500.

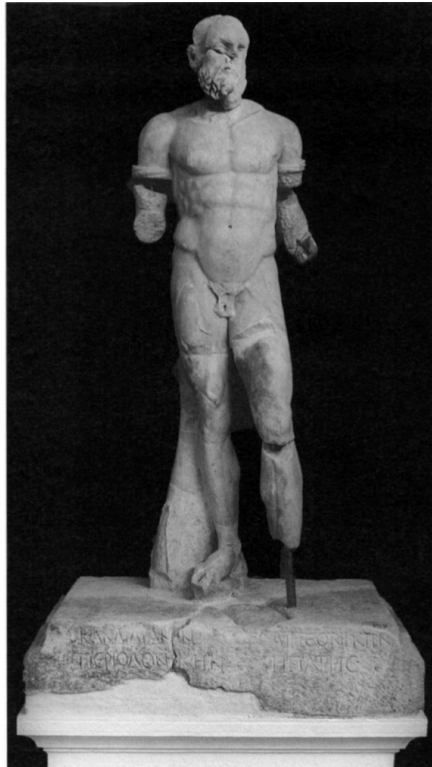
Figür 6: Kithara Çalgıcısı MÖ 4. yüzyıl başları

Figür 7: Dört uzun mesafe koşucusu, Panatheniak ödül amphorası arka yüzü, MÖ 480

Figür 8: Yargıç ve biri kol büken iki yaşlı pankrastist, Panathenaik ödül amphorası arka yüzü, MÖ 480-470.

Figür 9: Candidianus. Boksör

Figür 10: Piseas, Boksör

Figür 11: Güreşçi ve Antenorü, MÖ 500, Skyphos.

Figür 12: İki Boksör, Biri yumruk atmak üzereyken diğeri yenilgiyi göstermek için sağ işaret parmağını uzatırken, MÖ500, Kylixs